

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การบริหารการศึกษา
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. คุณธรรม จริยธรรม
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)
6. บริบทของโรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การบริหารการศึกษา

1.1 ความหมายการบริหาร

ความหมายการบริหาร มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายการบริหารแตกต่างกันไป ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างความหมายการบริหารจากนักการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้ พันธ์ หันนาคินทร์ (2524 : 5) การบริหารคือกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีจัดการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2548 : 19) ให้ความหมายการบริหารว่า เป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคล (ตั้งแต่สองคนขึ้นไป) ร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรอย่างเหมาะสม

จำเนียร พลหาญ (2549 : 2) ให้ความหมายการบริหารคือ การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มบุคคลอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง โดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดด้วยเทคนิคต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปการบริหารคือ การทำงานหรือการปฏิบัติกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่แล้วหรือทรัพยากรที่ได้จากการสนับสนุนจากบุคคลหรือจากองค์กร อื่น ๆ และนำมาใช้ในการทำงานหรือปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ จนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ด้วยอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจของคณะบุคคลทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร

1.2 ความหมายการบริหารการศึกษา

ความหมายการบริหารการศึกษา นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายแตกต่างกัน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

พะยอม วงศ์สารศรี (2544 : 5) ให้ความหมายการบริหารการศึกษาคือ กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะหรือกลยุทธ์ดำเนินการเพื่อให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายสามารถดำรงตนอยู่ในองค์กรของสังคมได้อย่างมีความสุข

ชาญชัย อาจินสมจาร (2545 : 38-40) กล่าวว่า การบริหารการศึกษาเป็นการใช้อิทธิพล (Influencing) ต่อคนกลุ่มหนึ่ง คือ นักเรียน เพื่อให้ความเจริญงอกงาม บรรลุสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยใช้กลุ่มคนสองกลุ่มคือ ครู ในฐานะตัวแทน (Agent) ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

จำเนียร พลหาญ (2549 : 3) ให้ความหมายการบริหารการศึกษาคือ กระบวนการพัฒนามนุษย์ในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมพร ประเสริฐนอก (2550 : 11) กล่าวถึง การบริหารการศึกษาหมายถึง เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานในองค์กรทางการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่ตั้งไว้ การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ โดยอาศัยปัจจัยทรัพยากรทางการบริหารคือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการ

กล่าวโดยสรุป การบริหารการศึกษาหมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลในองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ในด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตลอดจนการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.3 การบริหารฐานโรงเรียน (School-Based Management : SBM)

ในมาตรฐานที่ 2 ของมาตรฐานการศึกษาของชาติได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษาที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ เป็นรูปแบบการบริหาร โรงเรียนที่ได้รับความสนใจในวงการบริหารโรงเรียนเนื่องจากมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

ธีระ รุญเจริญ (2550 : 163-165) ได้สรุปการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา และจัดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษา แต่ละแห่งทำหน้าที่กำกับ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาของตนเองใน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป

2. การบริหารและจัดการสถานศึกษาฐานโรงเรียน (SBM) มุ่งให้การบริหารโรงเรียนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพและมีมาตรฐาน เพราะการบริหารโรงเรียนด้วยวิธีการหรือวิธีคิดเดิมนั้น

2.1 โรงเรียนจะถูกควบคุมโดยหน่วยงาน/ตัวแทนส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่

2.2 นโยบายและแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนมักจะถูกมาจาก

ส่วนกลาง

2.3 การบริหารมักจะ ไม่ตอบสนองหรือไม่ตรงกับปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน

2.4 สมาชิกที่อยู่โรงเรียนและชุมชนที่ตั้งโรงเรียนจะไม่มีอำนาจไม่ (ค่อยจะ) ได้มีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดทิศทางการบริหารและจัดการ โรงเรียนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) กับ โรงเรียน โดยตรง

3. การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจะมีลักษณะดังนี้

3.1 เป็นการเน้นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละ โรงเรียนที่มีความ

แตกต่างกัน

3.2 เป็นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปยังโรงเรียนโดยตรง

3.3 เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) เป็นหลักสำคัญ

3.4 มีความเชื่อว่าโรงเรียนบริหารจัดการตนเองได้

3.5 ให้โรงเรียนมีอำนาจและความรับผิดชอบโดยตรงต่อการดำเนินงานของโรงเรียนด้วยตนเอง

3.6 มีความเชื่อว่าโรงเรียนมิใช่เพียงเป็นหน่วยปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานที่หน่วยเหนือกำหนดเท่านั้น แต่เป็นหน่วยปฏิบัติที่สามารถกำหนดปัญหา สามารถกำหนดนโยบายวางแผน และบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง

4. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจะต้องมีการลดอำนาจสั่งการจากระดับบนมาให้สถานักเรียนหรือคณะกรรมการ โรงเรียน และถ่ายโอนการบริหารจัดการจากเขตการศึกษาไปสู่โรงเรียน โดยตรง ทำให้การบริหารโรงเรียนเป็นการตัดสินใจ ณ ฐานปฏิบัติ (Site-based Decision-making)

5. โรงเรียนมีอำนาจตัดสินใจและมีอำนาจโดยตรงต่อ

5.1 การวางแผนพัฒนาโรงเรียน

5.2 การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

5.3 การพัฒนาบุคลากร

5.4 การจัดการการเงินและการงบประมาณ

6. มีการให้อำนาจ (Empower) โรงเรียนในการบริหารจัดการตนเองโดยระบบการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

7. หลักปฏิบัติที่สำคัญของการใช้โรงเรียนเป็นฐานมีดังนี้

7.1 การกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปยังสถานศึกษาหรือโรงเรียนโรงเรียน โดยตรง

7.2 ให้โรงเรียนมีอำนาจและรับผิดชอบการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จ

7.3 เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมที่นิยมกันมากคือ การบริหารโรงเรียนโดยคณะกรรมการ

8. คณะกรรมการโรงเรียนโดยทั่วไปประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้แทนครูผู้ปกครองและผู้แทนชุมชน โดยร่วมกันมีบทบาทในการบริหารโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน คอบสนองความต้องการของผู้ปกครอง และชุมชน โดยตรงมากที่สุด

9. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานได้รับอิทธิพลจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้น การกระจายอำนาจบริหารจัดการเพิ่มอำนาจการตัดสินใจ ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติไปยังหน่วย

ปฏิบัติ ทำให้องค์กรหรือหน่วยงานสามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบได้อย่างมีคุณภาพ สามารถสร้างกำไรและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า ผู้รับบริการ และผู้เกี่ยวข้องได้มากยิ่งขึ้น

10. โรงเรียนต้องเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การและแบบแผนการทำงานของ โรงเรียนให้เป็นผู้รู้จักคิดริเริ่มด้วยตนเอง คิดช่วยตนเอง สร้างตนเองให้เข้มแข็ง บริหารโดยการบริหารริเริ่มด้วยตนเอง และรู้จักรับผิดชอบตนเอง การบริหารรูปแบบนี้ก่อให้เกิดการปฏิรูปที่การบริหารโรงเรียน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

11. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศไทยจะมีประสิทธิภาพ เมื่อดำเนินการตามเงื่อนไขต่อไปนี้

11.1 มีการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาโดยตรง

11.2 การบริหารโดยคณะกรรมการ เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่แบบการร่วมมือ (Co-operation) อย่างที่เคยเป็นมา

12. รูปแบบและแนวปฏิบัติ ซึ่งอาจมีทางเลือก (Alternative) ต่อไปนี้

12.1 รูปแบบการบริหาร โดยชุมชนเป็นหลัก

12.2 รูปแบบบริหาร โดยผู้บริหาร โรงเรียนเป็นหลัก

12.3 รูปแบบบริหาร โดยเป็น โรงเรียนในกำกับ (Charter School)

12.4 รูปแบบบริหารบุคคล (Privatization)

13. เงื่อนไขความสำเร็จ

13.1 ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนต้องมีอำนาจอย่างแท้จริง

13.2 การใช้อำนาจหน้าที่เน้นอยู่ที่การใช้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นหลักสำคัญ

14. กลยุทธ์สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ

14.1 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง

14.2 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา และให้มีการกำหนดมาตรฐานของคณะกรรมการสถานศึกษาให้ชัดเจน

14.3 การสรรหาและการคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษา ต้องให้ได้คนที่มีความรู้ ความสามารถ เสียสละ และเป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ อย่างแท้จริง

14.4 ต้องจัดการฝึกอบรม/สัมมนาผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาให้มี

14.4.1 ความรู้

14.4.2 พัฒนาทักษะ

14.4.3 ปรับบทบาทที่เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาคตาม

รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ให้ชัดเจน

14.5 ส่งเสริมให้ครู อาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับคณะกรรมการ
สถานศึกษาอย่างใกล้ชิด

14.6 จัดให้มีเครือข่ายคณะกรรมการสถานศึกษา

14.7 ให้การสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานตามแนวการบริหาร
แบบยี่ด โรงเรียนเป็นฐาน และสามารถรับผิดชอบการบริหารจัดการ โรงเรียนของตนแบบ
เบ็ดเสร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based
Management) เป็นรูปแบบของการบริหาร โรงเรียนแบบใหม่ที่กำลังได้รับความสนใจจาก
นักบริหารการศึกษา โดยเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
(Stakeholder) คือ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ลักษณะการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการ
สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดนโยบาย วางแผน การจัดการศึกษา มีความเป็นอิสระด้านวิชาการ ด้าน
บุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.1 ความหมายคุณลักษณะอันพึงประสงค์

จากการศึกษาค้นคว้ามีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้หลายท่าน
พอสรุปได้ ดังนี้

ราชบัณฑิตสถาน (2525 : 76) ให้ความหมายว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสิ่ง
ชี้ให้เห็นลักษณะประจำของสิ่งหนึ่งที่แตกต่างจากสิ่งหนึ่ง หรือเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นไปตาม
ความต้องการของสังคม

วิโรจน์ ศรีโกลา (2544 : 4-17) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
หมายถึง ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกมาทางพฤติกรรม ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านรวมกัน
ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นการแสดงออกทางด้านการเรียนรู้ ได้แก่ ความสนใจในการเรียน รักการเรียน ตั้งบ่งชี้ การมาโรงเรียน การเข้าเรียน การร่วมกิจกรรม การส่งงานในรายวิชาต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอชอบค้นคว้า ตัวบ่งชี้ การเข้าห้องสมุด การซักถามครู อาจารย์การตำราวิชาการต่าง ๆ
2. จิตพิสัย (Affective Domain) เป็นการแสดงออกทางด้านความคิด ด้านจิตใจ ได้แก่
 - 2.1 การมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ตัวบ่งชี้การเข้าเรียนตามกำหนดเวลาในตารางเรียน
 - 2.2 การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตั้งบ่งชี้ คือการรู้จักคิดทำในสิ่งใหม่ๆ เป็นประโยชน์ มีคุณค่าทางด้านหนึ่งรวมทั้งไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น
 - 2.3 มีความรับผิดชอบ คือ เมื่อได้รับมอบหมายงานแล้วสามารถปฏิบัติดูแลกิจการนั้น ๆ ไปจนเสร็จ จนกระทั่งถึงการส่งมอบงาน และพร้อมรับผลแห่งการกระทำที่เกิดขึ้นแห่งตนตัวบ่งชี้คือ การทำงานเสร็จทันเวลา
 - 2.4 มีนิสัยรักษาความสะอาด ตัวบ่งชี้ คือ การดูแลความสะอาดของร่างกาย และเครื่องแต่งกาย การรู้จักทำความสะอาดบริเวณที่ตนทำกิจกรรม เช่น ทำความสะอาดบริเวณรับประทานอาหาร หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว การเก็บเครื่องมือ ทำความสะอาดอุปกรณ์ทำความสะอาดพื้นในชั้นเรียน
 - 2.5 ความมีมนุษยสัมพันธ์ คือ การรู้จักทักทาย สนทนา พูดคุยกับบุคคลอื่นด้วยความอ่อนน้อมแจ่มใสอย่างมีความสุข
 - 2.6 ความเสียสละ คือ การทำความสะอาดบริเวณเขตรับผิดชอบ การทำความสะอาดห้องน้ำของโรงเรียน
 - 2.7 ความสามัคคี คือ การทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทะเลาะกัน ไม่มีเรื่องบาดหมางกันในเพื่อนฝูงหรือทีมงาน
 - 2.8 เคารพกฎระเบียบของส่วนรวม คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน รวมทั้งมติของสถานักเรียน
 - 2.9 รู้จักประหยัด คือ เห็นคุณค่าของทรัพยากร อย่างเช่นการใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้าอย่างเหมาะสม ไม่เปิดน้ำ เปิดไฟทิ้งไว้ การนำทรัพยากรมาใช้ใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ
 - 2.10 รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ คือ การทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและเป็นประโยชน์ต่อผู้ตลอดเวลาอย่างสม่ำเสมอ

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นการแสดงออกทางด้านทักษะทางกาย
ได้แก่

- 3.1 การทำงานร่วมกัน คือ การทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3.2 การทำงานได้ตามกำหนดเวลา คือ การทำงานตรงตามเวลาที่กำหนด
- 3.3 การเป็นคนช่างสังเกต คือ สามารถระบุความแตกต่างของสิ่งของได้ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

กรมวิชาการ (2545 : 25) ให้ความหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงาม ตามที่สถานศึกษากำหนด สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและในสังคม ได้อย่างมีความสุข ความดี ความงาม ความดีเป็นคุณค่าของจริยธรรม ความงามเป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ สิ่งที่ตอบสนองความต้องการ ได้เป็นสิ่งที่มีความดี คุณค่าเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงตามคุณค่าเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเวลา และคุณค่ามักเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของความเจริญ

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2548 : 2) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 5) ได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นคุณลักษณะที่โรงเรียน ชุมชน หรือสังคม ต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและพลโลก

2.2 ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

จากการศึกษาค้นคว้าความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พอสรุปได้ ดังนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ใน มาตราที่ 23 , 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสาน สาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา 2542 : 7-8)

กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้มุ่งมันขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางและทั่วถึงโดยคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา นอกเหนือจากการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมและสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในคุณค่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสามานฉันท์ สันติวิธี และวิถีประชาธิปไตย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 53)

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติ ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

3. คุณธรรม จริยธรรม

3.1 ความหมายของคุณธรรม

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2524 : 16) ให้ความหมาย “คุณธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ หรือธรรมคือความดี หมายถึงคุณสมบัติทางกาย วาจาใจ ๆ ก็ตามที่เป็นคุณ ไม่เป็นโทษ เป็นฝ่ายดีมิใช่ฝ่ายชั่ว

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526 : 10) ให้ความหมาย “คุณธรรม” หมายถึง ความดีของบุคคลที่ทำไปด้วยความสำนึกในใจ เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความเกรงใจ ความยุติธรรม ความรักเด็กและความรักมนุษย์ และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ประวิณ ณ นคร (2526 : 18) ให้ความหมาย “คุณธรรม” หมายถึง ความดีงามในจิตใจซึ่งทำให้เคยชินประพฤติดี ผู้มีคุณธรรม คือ ผู้มีความเคยชิน ประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงามการกระทำของคนที่ทำไปโดยไม่มีความรู้สำนึก ไม่มีการตัดสินใจ เป็นแต่เพียงพฤติกรรมยังไม่ถือเป็นความประพฤติ พฤติกรรมที่มีมโนธรรมเข้าแทรกแซงคือความมีสำนึกและมีการตัดสินใจจึงจะถือเป็นความประพฤติ แต่ถ้าเป็นเพียงประพฤติดีเพราะมีการตัดสินใจเฉพาะหน้า ชั่วครั้งชั่วคราวยังไม่แน่ใจว่ามีคุณธรรมจะต้องมีความเคยชิน ประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางที่ดีงามจึงจะเรียกว่ามีคุณธรรม

พจนานุกรมศาสตร์ฉบับประมวลคำศัพท์ ให้ความหมาย “คุณธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณธรรม ความดีงาม (พระเทพเวที. 2532 : 34)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546 : 253) ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543 : 115) ให้ความหมาย “คุณธรรม” หมายถึง สิ่งที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์มากและมีโทษน้อย สิ่งที่เป็นคุณธรรมในแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันเพราะการเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนาและการศึกษาในสังคมนั้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 402) กล่าวว่า “คุณธรรม” (Value) หมายถึง คุณลักษณะของการมีค่านิยมทางศีลธรรมอย่างสูง ความขอดีเยี่ยมทางศีลธรรม ความดีความถูกต้อง ความสามารถแยกสิ่งถูกสิ่งผิด การมีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักศีลธรรม และจริยธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคม รวมถึงการมีความกล้าในการชี้ถูกชี้ผิด ยืนหยัดอยู่ด้วยความถูกต้อง และมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ให้แก่สังคม

วคิน อิทสระ (2549 : 199) กล่าวว่า ตามหลักจริยศาสตร์ “คุณธรรม” คือ อุปนิสัยอันดีงามซึ่งสะสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยเหล่านี้ได้มาจากความพยายาม และความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน คุณธรรมมีความสัมพันธ์กับหน้าที่เป็นอย่างมาก เพราะการทำหน้าที่จนเป็นนิสัยนั่นเอง จะกลายมาเป็นอุปนิสัยอันดีงาม สั่งสมอยู่ในดวงจิต เป็นบารมี เป็นสันดาน ลักษณะอย่างเดียวกันนี้แหละ ถ้าเป็นฝ่ายชั่วเรียกว่า “อาสวะ” คือกิเลสที่หมักหมมอยู่ในดวงจิต ย้อมจิตให้เศร้าหมอง เกราะกรังไปด้วยความชั่วนานาประการกลายเป็นสันดานชั่วทำให้แก้ไขยาก สอนได้ยาก

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976 : 5) ให้ความหมาย “คุณธรรม” หมายถึง ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติและปฏิบัติในสังคมและทำให้นุคคลมีการพัฒนาจนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็นของตนเอง มาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก

ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ (ม.ป.ป. : 8-11) ให้ความเห็นเกี่ยวกับ “คุณธรรม” ว่า ในปัจจุบันเด็กของเราไม่รู้จักเลือกว่า สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด พ่อแม่จึงควรสอนคุณค่านิยมของการดำเนินชีวิตว่า เรื่องใดถูกเรื่องใดผิด เด็กจำเป็นต้องได้รับการปลูกฝังในคุณค่าที่ถูกต้อง เช่น ความรัก ความประพฤติชอบ ความสงบ ความจริง การไม่เบียดเบียน และเสนอว่าควรแทรกคุณธรรมเมื่อมีโอกาส และควรแทรกคุณธรรมในการพูดคุย หรือการสอน เช่น สอนเรื่องต้นไม้ก็อย่าหยุคอยู่แต่ต้นไม้แต่ควรชี้ให้เห็นว่าต้นไม้มีหน้าที่ให้ร่มเงากับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนจน คนดีหรือคนเลวไม่แบ่งแยก หรือพูดถึงภูเขา อาจแทรกคุณธรรมของความอดทนให้เห็นว่า ไม่ว่าจะฝนจะตกแดดจะแรง พายุจะพัดถล่ม ภูเขาก็ตั่งตรง แข็งแรงเป็นสง่า จิตใจของเราเป็นเช่นตั้งภูเขา ไครจะว่าจะชม ไครจะทำดีหรือไม่ดีกับเรา เราก็ไม่หวั่นไหว

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า “คุณธรรม” หมายถึง คุณงามความดีที่เกิดขึ้นภายในจิตใจที่ดีงาม เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล บางคนอาจมีคุณธรรมมาก บางคนอาจมีคุณธรรมน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สภาพของครอบครัว การอบรม ความเชื่อพื้นฐาน การศึกษา ศาสนา สังคม เศรษฐกิจ เป็นต้น โดยแต่ละสังคมอาจมีมาตรฐานด้านคุณธรรมที่แตกต่างกัน

3.2 ความหมายของจริยธรรม

ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 17) กล่าวว่า “จริยธรรม” หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม คุณค่าทางจริยธรรม

ซึ่งให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคล ที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นผลประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรม และมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีจิตสำนึกที่จะใช้สิทธิหน้าที่ของตนตามค่านิยมอันพึงประสงค์

กรมวิชาการ (2541 : 7) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมไว้ว่า “จริยธรรม” (Ethics) มาจากภาษากรีกว่า Ethos คือ Habit นั่นคือ นิสัย ดังนั้นจริยธรรม และจริยศาสตร์จึงเป็นเรื่อง ของการฝึกนิสัย ซึ่งก็มีคำถามว่าฝึกอย่างไรจึงจะเป็นนิสัย บ้างก็มีข้อสงสัยว่านิสัยฝึกกัน ได้หรือไม่ Ethos หรือนิสัย ตามทฤษฎีของชาวกรีก กล่าวว่า “คนเราเกิดมาเหมือนผ้าขาว แล้วมาฝึกกัน โดยต้องทำบ่อย ๆ ทำซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัย แล้วจะกลายเป็นคุณธรรม เป็นการเริ่มจากภายนอกเข้าไปสู่ภายใน เป็นลักษณะนิสัย เป็นคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ฉะนั้นการทำดีต้องทำบ่อย ๆ จนเป็นนิสัย”

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2542 : 88) กล่าวว่า “จริยธรรม” แยกออกเป็น จริย + ธรรม คำว่า “จริย” หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า “ธรรม” มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็นจริยธรรม จึงได้ความหมายตามอักษรว่า หลักแห่งความประพฤติ หรือแนวทางของการประพฤติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2545 : 291) ได้ให้ความหมายของ “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรมหรือกฎศีลธรรม

เกียรติคุณ สิทธิชัย (2545 : 11) กล่าวว่า “จริยธรรม” (Ethics) หมายถึง หลักการทางศีลธรรมหรือกฎความประพฤติที่ตัดสินความถูกความผิดของพฤติกรรม จริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรม หรือค่านิยมที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจหรือกำหนดทิศทางแห่งความประพฤติของบุคคลในการดำรงชีวิต

วีระพงษ์ ถิ่นแสนดี (2550 : 23) กล่าวว่า “จริยธรรม” เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและการกระทำที่ดีงามและถูกต้องของบุคคล ตลอดจนความรู้สึกลึกซึ้งอันถูกต้องดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติในสิ่งนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองและบุคคลอื่น โดยทั่วไปในสังคม

ฉันทนา โรจนบุรณาวงศ์ (2552 : 18-19) ได้อธิบายความหมายของ “จริยธรรม” ว่า จริยธรรมเป็น “สมุหนาม” (คำเรียกรวม) ของสิ่งที่ควรประพฤติทั้งหลาย โดยสามารถแยกรายละเอียดว่า สิ่งที่ต้องประพฤติเหล่านั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งเรียกว่า “คุณธรรม” เช่น เมตตา เป็นธรรมข้อหนึ่ง กรุณาเป็นธรรมข้อหนึ่ง ขันติเป็นคุณธรรมอีกข้อหนึ่ง ทั้งเมตตา กรุณา และขันติรวมเรียกว่า “จริยธรรม” ฉะนั้น “จริยธรรม” จึงหมายถึง ความดีงาม สิ่งที่ต้องประพฤติ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า “จริยธรรม” หมายถึง พฤติกรรมในการปฏิบัติตนเกี่ยวกับความประพฤติดี ประพฤติชอบ ทั้งกาย วาจา และใจ ก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น โดยส่วนรวม

3.3 ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับคนไทยในมาตรา 6 ซึ่งกำหนดว่า การจัดการจัดการศึกษาต้องเป็นเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม ให้มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (ราชกิจจานุเบกษา, 2542 : 3) ดังนั้นเห็นได้ว่า คุณธรรม จริยธรรมเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญและจำเป็นที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายการศึกษาของชาติ

วศิน อินทสระ (2549 : 6-9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรม ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง และความสงบสุข ของปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติอย่างยิ่ง รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง ฯลฯ การพัฒนาที่ขาดจริยธรรมเป็นหลักย่อมเกิดผลร้ายมากกว่าดี เพราะผู้มีความรู้แต่ขาดคุณธรรม ย่อมก่อความเสียหายได้มากกว่าผู้มีความรู้

2. การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาจิตใจคนก่อน หรืออย่างน้อยก็ให้พร้อม ๆ กันไป กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวิชาการอื่น ๆ เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำนั้นจะสูญเปล่าและเกิดผลเสียเป็นอันมาก ทำให้บุคคลลุ่มหลงในวัตถุและอบายมุขมากขึ้น การเศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนทุกข์ยาก เพราะคนในสังคมละเลยจริยธรรม กอบโกยเอาทรัพย์สินไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ขาดความเมตตาปราณี แล้งน้ำใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งกันและกัน

3. จริยธรรม มิได้หมายถึง การถือศีล กินเพล เข้าวัดฟังธรรม จำศีลภาวนาโดยไม่ช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่สังคม แต่จริยธรรมหมายถึง ความประพฤติ การกระทำและความคิด ที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น ทำสิ่งควรทำด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุ รู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล ดังนั้นจะเห็นว่า จริยธรรม จึงจำเป็นและมีคุณค่าสำหรับทุกคนในทุกวิชาชีพทุกสังคม สังคมจะอยู่รอดได้ก็ด้วย จริยธรรม

4. การทุจริต คดโกง การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของคนในสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้ น่าจะพอเลี้ยงชาวโลกไปได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละทิ้งความละโมภโลกมากแล้วมามีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ช่วยกันสร้างสรรค์สังคม ยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินชีวิต ไม่ใช่ยึดลาภยศ ความมีหน้ามีตาในสังคม เป็นจุดหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็ให้ถือเป็นเพียงผลพลอยได้ และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประพฤติกิจกรรม เช่น อาศัยลาภผลเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ อาศัยยศและความมีหน้ามีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงใจคนผู้เคารพนับถือเข้าหาธรรมะ

5. จริยธรรมสอนให้เราเลิกดูหมิ่นกษัตริย์คนจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบุพการีของชาติ สอนให้เราถ่อมตัวเพื่อเข้ากันได้ดีกับคนทั้งหลาย และไม่วางตัวโอหังอวดดี หรือก้าวร้าวผู้อื่น สอนให้เราลดทิฐิมานะลงให้มาก ๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่หลงสำคัญตัวว่ารู้ดีกว่า มีความสามารถกว่าใคร ผู้นำที่มีจริยธรรมสูงย่อมเป็นที่เคารพกราบไหว้ของผู้คนทั้งหลายได้อย่างสนิทใจ เราจึงควรเลือกผู้นำที่สามารถนำความสงบสุขทางใจมาสู่มวลชนได้ด้วย เพื่อสันติสุขจะเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก ความแข็งแกร่งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาติจะเจริญมั่นคงอยู่ยาวนานไม่ได้ สังคมที่เจริญมั่นคงต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องรองรับหรือเป็นแกนกลาง เหมือนถนนที่มั่นคงหรือตึกที่แข็งแรง เขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก แม้เหล็กจะไม่ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอก แต่มีความสำคัญอยู่ภายใน นายช่างย่อมรู้จัก ทำนองเดียวกับบัณฑิตย่อมมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าจริยธรรมมีความสำคัญในสังคมเพียงใด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญยิ่งทั้งในส่วนตน และส่วนรวม เพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมก็จะส่งผลเสียหายต่อตนเอง

และส่วนรวมด้วยเช่นกัน คุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีค่า มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า และมั่นคง

3.4 ประเภทของคุณธรรม จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 3-6) ได้แบ่งลักษณะต่างของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเป็น 4 ประเภท ตามมิติทางจิตวิทยา ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของคนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนั้น ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และการพัฒนาทางสติปัญญาของบุคคล ด้วยความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เด็กก็จะได้เรียนรู้ตั้งแต่เกิด และ โดยเฉพาะช่วงอายุ 2 ถึง 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมด้านนี้เป็นพิเศษ

2. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรม เชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใดเจตคติเชิงจริยธรรมว่าบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีเจตคติที่แตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมายกว้างกว่า ความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะเจตคติรวมถึงความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นเจตคติเชิงจริยธรรม จึงมีคุณสมบัติที่สำคัญจะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคล แต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะทำหรือเลือกที่จะไม่ทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวนี้จะแสดงถึงเหตุจูงใจหรือจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลมีจริยธรรมที่แตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันเสมอ และบุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำที่แตกต่างกัน และสุดท้ายทำให้เราทราบว่าระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาจริยธรรม คือ เพียเจต์ และ โคลเบอร์ก (Paiger. 1932 and Kohlberg. 1969) ให้ใช้การอ้างอิงเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้การใช้เหตุผลทางจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการด้านสติปัญญาและอารมณ์

อีกประการของ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969) นักจิตวิทยาอื่น ๆ พบว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือยกเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมของสังคมนั้น ตัวอย่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และสนับสนุนหรือมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ๆ ส่งผลโดยตรงต่อความสุขและความทุกข์ของสังคม การศึกษาค้นคว้าอื่น ๆ ของจริยธรรมก็เป็นเพียงเพื่อเข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำโครงการศึกษาจริยธรรมไทยเพื่อดำเนินการศึกษาและพัฒนาจริยธรรมอย่างมีระบบระเบียบจากการประชุมนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า จริยธรรมที่จำเป็นต้องส่งเสริมอย่างเร่งด่วนมี 8 ประการดังนี้ (กรมวิชาการ, 2524)

1. การใฝ่สัจจะหรือสัตย์ธรรม เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการยึดถือความจริง ยอมรับความจริง เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผลตามแนวกาลสูตร เชื่อและศรัทธาในสิ่งที่มีหลักฐาน ข้อมูลรองรับ ที่สามารถพิสูจน์ตรวจสอบได้ นิยมการแสวงหาความรู้ความจริง
2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการใช้กระบวนการค้นหาความรู้ ความจริง หรือทางออกอย่างมีเหตุผลเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาหรือขจัดอุปสรรคข้อยุ่งยากต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่ จัดเป็นค่านิยมที่สอดคล้องกับการใช้กระบวนการตามวิทยาศาสตร์หรือวิธีวิจัย
3. เมตตา กรุณา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังสิ่งของ กำลังกาย ความคิด หรือประโยชน์ส่วนตัวให้กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสม ประพฤติประโยชน์และแสดงความเป็นมิตรแท้
4. สติ สัมปชัญญะ เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการระลึกตัวเสมอว่า ตนกำลังทำอะไร อยู่ มีความพร้อมและการตื่นตัวในการรับรู้และสิ่งแวดล้อมอย่างฉับไว กระตุ้นเตือนตนเองให้ตัดสินใจประพฤติปฏิบัติในสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างรอบคอบและระมัดระวัง
5. ไม่ประมาท เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีการวางแผน มีการเตรียมพร้อม มีการคาดการณ์ได้ถูกต้อง คือผลที่ตามมาของการกระทำ หรือการประพฤติปฏิบัติใด ๆ ของตนเอง ทำให้เกิดผลยับยั้งชั่งใจควบคุมตนเอง หรือควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

6. ชื่อสัตย์ สุจริต เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการประพฤติตรงต่อความจริงและความถูกต้องดีงาม เช่น การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ตรงตามระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ ตรงต่อคำมั่นสัญญา เป็นต้น

7. ขยันหมั่นเพียร เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน มีใจจดจ่ออยู่กับงาน มีความเพียรพยายาม มีการไตร่ตรองปรับปรุงงาน สามารถควบคุมตนเอง ให้ปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จครบถ้วน

8. หิริ โอตตัปปะ เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความละอาย ความเกรงกลัว ไม่ปรารถนาต่อการประพฤติชั่วหรือสิ่งผิดไปจากศีลธรรม และมาตรฐานความดีงามของสังคมทุกชนิด จะประเมินการกระทำของตนเองเสมอ และเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระราชทาน คุณธรรม 4 ประการ แก่ข้าราชการและประชาชนในคราวสมโภชน์กรุงรัตน โกสินทร์ 200 ปี มีข้อความดังนี้

ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง รู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมืองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออม ไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรม 4 ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์ (ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม. 2547 : 5)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมแบ่งได้ 2 เกท กล่าวคือ คุณธรรมจริยธรรมที่พึงปฏิบัติและคุณธรรมจริยธรรมที่ควรละเว้น โดยคุณธรรมจริยธรรมที่พึงปฏิบัติ ได้แก่ การประหยัดและอดออม ความกตัญญูกตเวที ความชื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น ส่วนคุณธรรมที่ควรละเว้น ได้แก่ การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย การพูดที่ไม่สุภาพ การล่วงละเมิดทางเพศ การเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นสิ่งที่จะต้องกระทำควบคู่กันไประหว่างการศึกษาค้นคว้าความรู้ อบรม การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในวิชาการต่าง ๆ และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เป็นประโยชน์และใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เกิดค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ผู้วิจัยขอเสนอ แนวคิดและทฤษฎี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ فروยด์

ซิกมันด์ فروยด์ (Freud, 1949 : 538) นักจิตวิทยาชาติตะวันตกกลุ่มแรกที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางด้านจริยธรรม ได้อธิบายการเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ว่าเนื่องมาจากปัจจัยผลักดันจากจิตใต้สำนึก ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

อิด (Id) เป็นพลังงานจิตความนุษย์มาตั้งแต่เกิด หมายถึง สัญชาตญาณด้วยแรงขับภายในซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้มีการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ควรหรือไม่ควรแต่อย่างไรที่เรียกกันว่าพลังแสวงหาความสุข เมื่อต้องการอะไรก็จะพยายามหาทางตอบสนองความต้องการทางกายของตนอย่างนั้น ๆ จนได้ อาจจะเรียกว่า “สันดานดิบของมนุษย์” ก็ได้

อีโก้ (Ego) เป็นพลังแห่งการรู้และความเข้าใจ การรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผล การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย เป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาวิธีการเพื่อตอบสนองพลังอิด เช่น เมื่อหิวพลังอีโก้ก็จะใช้เหตุผลครีครองว่าจะบำบัดความหิวนั้นด้วยวิธีการใดตามสภาพแวดล้อม เช่น หายอาหารจากตู้กับข้าวในครัว ไปปรับประทานอาหารนอกบ้าน หรือซื้อจิ้งจิวราวมามากิน พลังอีโก้ นี้เป็นพลังของจิตที่คอยยับยั้งการแสดงพฤติกรรมตามความต้องการของอิด โดยทำการควบคุมจิตใจมิให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) เป็นส่วนหนึ่งของจิตที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางด้านคุณธรรม และคอยกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามปทัสถานของสังคม โดยซูเปอร์อีโก้กระตุ้นให้อิดละทิ้งความไม่ถูกไม่ควร และสนับสนุนอีโก้ให้เปลี่ยนทิศทางพฤติกรรมไปในทางที่ถูกที่ควร มีลักษณะเป็นค่านิยมต่าง ๆ เช่น ความดี ความซื่อ ความถูกต้อง มโนธรรม คุณธรรม ความยุติธรรม ซูเปอร์อีโก้นี้เป็นพลังที่หักห้ามความรุนแรงของพลังอิด โดยเฉพาะพลังจากสัญชาตญาณทางเพศ และความก้าวร้าวรุนแรงทั้งหลาย การทำงานร่วมกันของพลัง

ทั้ง 3 ลักษณะ บุคลิกภาพของมนุษย์เกิดจากการทำงานร่วมกันของพลังทั้ง 3 นี้ พลังใดมีอิทธิพลเหนือพลังอื่น ข่อมเป็นตัวชี้ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เช่น ถ้าพลังอีโก้มีอำนาจสูง ก็มีบุคลิกเป็นเด็กไม่รู้จักโต เอาแต่ใจตนเอง ถ้าพลังอีโก้มีอำนาจสูง ก็จะเป็นคนมีเหตุมีผล เป็นนักปฏิบัติที่ดี ถ้าพลังซูเปอร์อีโก้มีอำนาจสูง ก็เป็นนักอุดมการณ์ นักทฤษฎี นักพัฒนาสังคม ฯลฯ จากแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้น เชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะได้รับการปลูกฝังจากพ่อแม่ และผู้ใกล้ชิดเป็นสำคัญ โดยอาศัยกระบวนการให้รางวัลและการลงโทษเป็นเครื่องมือในการอบรมจริยธรรม โดยจะได้รับการพัฒนาขึ้นในระบบซูเปอร์อีโก้ เด็กจะมุ่งกระทำตนตามกระบวนการถอดแบบจากการอบรมเลี้ยงดูมาแต่เขาวัว ทำให้เด็กถอดแบบบุคลิกภาพ ค่านิยม และมาตรฐานจริยธรรม ในสังคม จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนเอง และเด็กยังยอมรับต่อการให้รางวัลและการลงโทษตัวเองอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อจริยธรรมได้รับการปลูกฝัง ในระบบซูเปอร์อีโก้ของเด็กแล้ว ทุกครั้งที่เขากระทำผิด เขาก็จะลงโทษตนเองด้วยการแสดงความรู้สึกผิด และเมื่อปฏิบัติได้ตามมาตรฐานจริยธรรม ก็จะมีการให้รางวัลแก่ตนเอง ซึ่งแสดงออกด้วยการชื่นชมนิยมนกย่องตนเอง เป็นต้น

4.2 ทฤษฎีของเพียเจต์

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ ของ เพียเจต์ (Piaget, 1960 : 45) พบว่าการตัดสินใจทางจริยธรรมมีส่วนสัมพันธ์กับหลักการพัฒนาทางสติปัญญา และพัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับต่อเนื่องกัน โดยพัฒนาการทางจริยธรรมแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม (Pre-Morality) เริ่มตั้งแต่อายุ 3 ปี ขั้นนี้เด็กจะยึดตนเองเป็นใหญ่ (Egocentric) ไม่เข้าใจคนอื่น เอาแต่ใจตนเอง ไม่รับรู้ในสภาพแวดล้อม และกฎเกณฑ์ ใด ๆ ทั้งสิ้น เด็กจะเล่นร่วมกันเป็นกลุ่มไม่ได้ เพราะถือเอาความต้องการของตนเองเป็นใหญ่

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นยึดคำสั่ง หรือความจริงเป็นไปได้ชัด (Heteronomous Morality) เริ่มตั้งแต่อายุ 4 – 11 ปี เป็นระยะเริ่มพัฒนาทางจริยธรรม โดยจะยึดคำสั่งเป็นกฎเกณฑ์ เด็กจะยึดคำสั่งและทำตามที่ผู้ใหญ่สั่งสอน โดยไม่มีข้อสงสัย เป็นระยะว่านอนสอนง่ายซึ่งอยู่ในวัยประถมศึกษาจึงไม่มีปัญหาทางพฤติกรรม

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นยึดหลักแห่งตน (Autonomous Morality) เริ่มตั้งแต่อายุ 11 ปีขึ้นไป เป็นการพัฒนาจริยธรรม วัยนี้เป็นวัยที่ค่อนข้างยากเพราะเด็กจะใช้สติปัญญาหาเหตุผล เป็นระยะที่เด็กแสวงหาค่านิยมของตนเอง เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตเมื่อเป็นผู้ใหญ่ เด็กจะใช้สติปัญญาในการตัดสินใจจริยธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ โดยเพ็ชเจย์ ได้แสดงพรรณนาเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ทรศนะเกี่ยวกับความรับผิดชอบ พบว่า เด็กอายุประมาณ 7 ปี จะตัดสินใจคิดในการกระทำ โดยพิจารณาจากความเสียหายที่เกิดขึ้น การตัดสินใจเช่นนี้เรียกว่าตัดสินใจโดยยึดความรับผิดชอบแบบปรนัย (Objective Responsibility) ส่วนเด็กอายุประมาณ 9 ปี มักจะตัดสินใจโดยพิจารณาจากเจตนาของผู้ทำผิด การตัดสินใจเช่นนี้เรียกว่า การตัดสินใจโดยยึดความรับผิดชอบแบบอัตนัย (Subjective Responsibility)

2. ทรศนะเกี่ยวกับความถูกผิด พบว่า เด็กเล็กมีทรศนะเกี่ยวกับความถูกผิดเป็นขาวกับดำ และเชื่อว่าทรศนะเกี่ยวกับความถูกผิดมีเพียงทรศนะเดียวคือ ทรศนะของตนเอง เด็กเชื่อว่าคนอื่น ๆ ก็มีทรศนะเหมือนตน เหตุที่เด็กมีทรศนะเช่นนี้เพราะเด็กเล็กอายุถึงประมาณ 7 ปี ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) การยึดตนเองเป็นศูนย์กลางนี้เกิดขึ้นทั้งกับโลกของวัตถุและจริยธรรม

3. ทรศนะเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ พบว่า เด็กเล็กจนถึง 7 ปี มีทรศนะว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งแน่นอนตายตัวที่ผู้ใหญ่กำหนด จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ และจะมีอยู่ตลอดไป หากใครพยายามเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์กับเด็กวัยนี้ เด็กจะรับรู้ว่าเป็นการทำผิด ในเด็กที่โตกว่าจะมีทรศนะว่า กฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้น โดยการตกลงของผู้เกี่ยวข้องหากคนต้องการมีความชัดเจน คนก็ควรเคารพกฎเกณฑ์

4. ทรศนะเรื่องกรรมตามสนอง (Immanent Justice) พบว่า สาเหตุสำคัญที่เด็กมีความเชื่อเรื่องกรรมตามสนอง เพราะเหตุผล 2 ประการ คือ การสั่งสอนของผู้ใหญ่ที่ชอบสอนเด็กว่าหากทำไม่ดีแล้ว จะมีสิ่งต่าง ๆ ตามมาลงโทษ และจากความเชื่อของเด็กที่ว่า สิ่งต่าง ๆ ก็มีชีวิตจิตใจเหมือนกัน การทำผิดกับสิ่งใดก็อาจถูกสิ่งนั้นลงโทษได้ ความเชื่อเช่นนี้จะลดลงเมื่อเด็กมีประสบการณ์มากขึ้นว่า ทำไมบางครั้งคนทำผิดแต่ไม่เห็นกรรมตามสนอง นอกจากนี้เด็กก็มีประสบการณ์จากความยุติธรรมจากผู้ใหญ่ เช่น คนไม่ได้ทำผิดก็ถูกลงโทษ เป็นต้น

5. ทรศนะเกี่ยวกับการผิดจริยธรรม ขึ้นอยู่กับการลงโทษ พบว่า เด็กเล็กมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจว่าการกระทำใดผิด ขึ้นอยู่กับว่าการกระทำนั้นถูกลงโทษหรือไม่

หากถูกลงโทษก็ถือว่าการกระทำนั้นผิด แต่ถ้าไม่ถูกลงโทษก็ถือว่าไม่ผิด เด็กโตใช้การตัดสินใจที่เป็นอิสระจากการถูกลงโทษ โดยพิจารณาว่า การกระทำนั้นละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมหรือไม่

6. ทรรศนะเกี่ยวกับวิธีลงโทษ พบว่า เด็กเล็กมีความเชื่อเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมว่า ควรลงโทษที่รุนแรงให้สาสมกับความผิด (Expiatory Punishment) ขณะที่เด็กโตมีความเชื่อเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมกว่า ควรเป็นการลงโทษทางสังคม (Punishment by Society) เด็กเล็กชอบให้ผู้ใหญ่ หรือผู้มีอำนาจลงโทษผู้กระทำผิดหรือก้าวร้าวมากกว่าเด็กโต ส่วนเด็กโตชอบการลงโทษที่เด็กกระทำโต้ตอบต่อผู้ทำผิดเอง เรียกว่าการลงโทษโดยส่วนตัว (Private Punishment)

7. ทรรศนะต่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ เชื่อว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมภายนอกของเด็กมี 2 ปัจจัยหลัก คือข้อจำกัดด้านพัฒนาการทางความคิด ความเข้าใจ และการนับถือผู้ใหญ่แบบทิศทางเดียว เด็กพัฒนาจริยธรรมภายนอกไปสู่จริยธรรมภายใน คือพัฒนาการทางความคิด ความเข้าใจ ที่เด็กลดการยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางลงไป เด็กจะเข้าใจทรรศนะของผู้อื่นและเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น พัฒนาการเหล่านี้เกิดจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นในวัยเดียวกัน และพ่อแม่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมด้วย หากเปลี่ยนการอบรมเลี้ยงดูจากการใช้ความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่มาเป็นกฎเกณฑ์ตกลงกับลูก ยอมให้ลูกแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ยอมรับเหตุผลลูก จะช่วยให้พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กพัฒนาได้เร็วขึ้น

4.3 ทฤษฎีของลอเรนซ์ โคลเบิร์ก

ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก (Kohlberg, 1979 : 179) เป็นนักการศึกษาด้านจริยธรรม เป็นผู้นำทฤษฎีจริยศึกษาสังเคราะห์ ได้ไปนำเอาความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา และศึกษาศาสตร์ มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Integrated Theory) โคลเบิร์กได้วิเคราะห์หลักพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral development) ออกเป็น 6 ระดับขั้น ที่มีอำนาจในการนำไปใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเลือกได้ในสถานการณ์ของการพิจารณาสิ่งที่เป็นคุณธรรมมีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังและการลงโทษ (Obedience and punishment) พิจารณาในด้านประเด็นของการถือเอาอรรถาของตัวตนเองเป็นใหญ่

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัล (Exchange) เป็นเป้าหมายตามลักษณะเฉพาะรายบุคคลและการแลกเปลี่ยนกันอย่างเสมอภาคที่ตกลงกัน เพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคมเพื่อแสวงหารางวัล

ขั้นที่ 3 การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น (Conformity) ความสัมพันธ์ และการทำตามรูปแบบตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ เป็นการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อกับ ประสานงานและความศรัทธาซึ่งกัน ใ้วางใจต่อผู้อื่น โดยการปฏิบัติที่ดั่งามต่อกันตามบทบาท และหน้าที่ของคน

ขั้นที่ 4 การทำตามหน้าที่ในสังคม (Social system) ระบบสังคมและควมมีสติ รับผิดชอบที่จะให้มีการดำเนินการตามหน้าที่ที่ตนกระทำในสังคมนั้น เพื่อรักษาระเบียบทาง สังคมและทำหน้าที่ของสังคมจึงต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นโดยส่วนรวม

ขั้นที่ 5 การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา (Contract) สิทธิพื้นฐาน และพันธ สัญญาทางสังคมที่ใช้กับประชาชน โดยส่วนรวม จะต้องยึดถือค่านิยมซึ่งมีมากมายแตกต่างกัน ไป รวมทั้งความคิดเห็นซึ่งมีอยู่เฉพาะกลุ่ม นำมารวมกันเป็นพันธสัญญาของสังคมนั้น

ขั้นที่ 6 การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล (Universal) หลักจริยธรรมสากล ถือ เป็นการแนะแนวทางให้มนุษยชาติกระทำตามข้อกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่ง โดย ภาพกว้างและลึก การถือเอาความเคารพนับถือให้บุคคลอื่นเป็นจุดหมายมิใช่เป็นวิธีการ ความ ยุติธรรมไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น โคลเบิร์ต เห็นว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประสพการณ์ และหน้าที่ที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์เป็นมาตรฐานความประพฤติ ในสังคม บุคคลจะพัฒนาความรับผิดชอบชั่วดี ให้เหตุผลจนกระทั่งพัฒนาพฤติกรรมของตนเอง มีความสัมพันธ์ในสังคมตามสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้องดั่งาม

4.4 ทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, อ้างใน ฉันทนา โรจน์บูรณาวงศ์, 2552 : 12-13) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน เป็นนักเหตุผลนิยม เป็นผู้นำทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rigorism) หมายถึงสิทธิที่ยึดมั่นในคุณธรรมได้ริเริ่มจริยธรรมแบบหน้าที่นิยม (Deontologism) หรือใน เหตุผลอย่างเคร่งครัด อาจเรียก Moral purism หรือ Formal Ethics จากแนวความคิดของคานท์ ถือว่ามโนธรรมเป็นเหตุผลภาคปฏิบัติ มันบ่งบอกถึงกฎ ศีลธรรมในตัวเองคือ เป็นที่รู้จักกัน ได้เอง รู้ขึ้นในใจของตนเอง มันเป็นสิ่งที่มีความก่อน ไม่ใช่มีขึ้น หรือประจักษ์เพราะประสพการณ์ (not empirical) เป็นสิ่งที่มีความเป็นพยาน ตามแนวความคิดของคานท์ มีความเห็นว่า ดี ชั่ว ผิด ถูก ที่เป็นศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งถาวรตายตัว ค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มิจริงตายตัว จะถือเอาผลของการ กระทำมาตัดสินไม่ได้ ทฤษฎีนี้จะยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐาน การพิจารณา ตัดสินคุณค่าจะทำไปตามหน้าที่ที่ระบุไว้เป็นข้อกำหนดนั้นจะแปรเปลี่ยนโดยเสียงไปใช้เหตุผล

จากผลการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใดก็ตาม สิ่งทีคนท่เชื่อว่าเป็น การกระทำที่ดีนั้น ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากนี้เจตนา ที่ดี ดังนั้น การทำหน้าที่จึงเป็นเจตนาที่ดี ไม่ใช่การกระทำตามแรงกระตุ้น ของสัญชาตญาณ และความรู้สึกตามอารมณ์ปรารถนา แต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวถือว่าไม่ได้ทำตามหน้าที่ ผู้ทำตามหน้าที่ต้องไม่คำนึงถึงตนเองและ คนใกล้ชิด ชีวิตที่สมบูรณ์ คือชีวิตที่อยู่กับศีลธรรม ต้องกระทำตามหน้าที่โดยไม่คาดหวังผล ไม่ ว่าจะเป็นคุณหรือโทษ แต่ให้ทำตามเหตุผลคือกฏศีลธรรม ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยไม่ทำตนให้เหนือ ผู้อื่น มีอิสระจากกระแสอารมณ์ที่ผลักดันให้กระทำ คนที่เป็นอิสระคือคนที่หลุดพ้นจากกระแส ของแรงขับด้วยความอยากได้ผลประโยชน์มาขึ้นอยู่กับเหตุผลหรือปัญญา กฏศีลธรรมเป็น ความถูกต้อง เป็นหลักสากล ถ้าเหตุผลเป็นสากลก็จะทำตามหลักสากลด้วย ปรัชญาของ กานท์ มีจุดเด่นที่สุดคือ การสอนให้คนสำนึกในหน้าที่ สอนให้คนไม่ยกตัวเองเหนือกฏซึ่งเป็น กฏศีลธรรม ที่ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ใดแม้แต่ตนเอง ทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น จุดหมายในการดำรงชีวิตค่อนข้างเป็นอุดมคติตายตัว ไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์ แต่เคร่งครัดตายตัวในหลัก จริยศาสตร์ จงใจให้เป็นกฏสากล โดยไม่ถือว่าผลที่เกิดขึ้นจากการ กระทำให้มามีส่วนในการตัดสินใจการกระทำว่าถูกหรือผิด กานท์มองโลกในแง่เดียวคือ คิดว่าคน มิได้มีชีวิตอยู่เพื่อความสุข แต่มีชีวิตอยู่เพื่อศีลธรรมอันบริสุทธิ์ การใช้ชีวิตตามเหตุผลหรือการ ใช้ชีวิตทางศีลธรรมทำให้คนเป็นคน โดยสมบูรณ์

4.5 ทฤษฎีของแครธวอล บลูม และมาเซีย

แครธวอล, บลูม และมาเซีย (Krathwohl, Bloom and Masia. อ้างใน ถิ่นทนา โรจน์ บรูณาวงศ์. 2552 : 13-14) ได้กำหนดทฤษฎีจำแนกระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ (Affective domain) ที่ครอบคลุมความสนใจ ทศนคติ ค่านิยม และลักษณะนิสัย โดยจัดลำดับ ขั้นตอนคุณลักษณะด้านความรู้สึกไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การรับรู้ (Receiving) เป็นจุดเริ่มต้นที่บุคคลจะเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ และเกิด ความรู้สึกต่อสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่ปรากฏ การรับรู้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย โดยถือปริมาณ การรับรู้เป็นเกณฑ์ดังนี้

1.1 การสำนึก เป็นการเริ่มรู้สึกหรือสำนึกเกี่ยวกับลักษณะหรือเรื่องราว ต่าง ๆ ที่มาเร้า

1.2 การตั้งใจรับรู้ เป็นการใส่ใจสิ่งเร้านานพอสมควร แต่ยังไม่มีความคิดเห็นหรือประเมินตัดสินใด ๆ เป็นเพียงการสังเกตเห็น

1.3 การเลือกรับรู้ เป็นการรับรู้สิ่งเร้าโดยมีการจำแนกความแตกต่าง ยังไม่มีการประเมินใด ๆ

2. การตอบสนอง (Responding) เมื่อบุคคลรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ และจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ตนรับรู้ ขั้นตอนการตอบสนองแบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย ดังนี้

2.1 ยินยอมตอบสนอง เป็นการยอมรับหรือยอมปฏิบัติตาม

2.2 สมักใจตอบสนอง เป็นความรู้สึกที่ทำการกรรมด้วยความสมัครใจ

2.3 พอใจตอบสนอง เป็นการตอบสนองด้วยความรู้สึกเต็มใจ พอใจ มีความเพลิดเพลินสนุกสนานรื่นเริง

3. การเห็นคุณค่า (Valuing) เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการประเมินสถานการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ว่ามีประโยชน์หรือไม่อย่างไร การเห็นคุณค่าจะเกิดขึ้นช้า ๆ โดยมีการสะสมไว้เรื่อย ๆ พฤติกรรมการเห็นคุณค่าได้จากความแน่นอน ความคงเส้นคงวา สม่าเสมอของการกระทำ ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย ดังนี้

3.1 การยอมรับคุณค่า เป็นการยอมรับด้วยความเชื่อที่ยังไม่ถาวร อาจเปลี่ยนแปลงได้ในคุณค่าของสถานการณ์หรือเรื่องราว

3.2 ชื่นชมในคุณค่า เป็นการยอมรับในคุณค่าของสถานการณ์หรือเรื่องราวถึงระดับที่แสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อยากติดตาม อยากเข้าไปร่วมผูกพัน

3.3 ยึดมั่นในคุณค่า เป็นความเชื่อมั่นความแน่วแน่งนเกิดศรัทธาในเรื่องราวหรือเหตุการณ์ว่าควรทำตาม และพยายามหาโอกาสแสดงออก

4. การจัดระบบ (Organization) เป็นความรู้สึกที่บุคคลได้รวบรวมเรื่องราว หรือสิ่งมีคุณค่าไว้ในจิตใจหลายอย่าง แล้วจัดคุณค่าเข้าเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ ของจุดเด่นและจุดร่วมของคุณค่าเหล่านั้น ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย ดังนี้

4.1 การสร้างแบบคุณค่า เป็นการสรุปรวบรวมขอระหว่างคุณค่าของเรื่องราวต่าง ๆ ที่บุคคลยึดมั่นเข้าด้วยกัน

4.2 การจัดระบบคุณค่า เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งที่มีคุณค่า และจัดคุณค่าต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

5. การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นการพัฒนา เป็นอุดมคติที่พึงลึกถึงจิตวิญญาณ ชีววิถี เหตุผล โดยจิตในมิติสังเคราะห์ที่เป็นแบบแผนกฎเกณฑ์ขึ้นใหม่ให้ตนเอง มีการกระทำที่คงเส้นคงวา โดยมีการจัดระบบของตนเองและยึดถือจนเป็นการกระทำอัตโนมัติ คือ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด เขาก็จะแสดงพฤติกรรมแบบเดิมซึ่งเป็นลักษณะของตนเอง แล้วรณรงค์ให้ผู้อื่นร่วมยึดถือและปฏิบัติด้วย ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย ดังนี้

5.1 สร้างข้อสรุป เป็นการที่บุคคลพยายามปรับปรุงระบบตนเองให้สมบูรณ์ตามแนวที่ตนเองต้องการ

5.2 กิจนิสัย เป็นการที่บุคคลแสดงออกตามแนวที่ตนเองต้องการอย่างสม่ำเสมอจนเป็นลักษณะของตนเอง

4.6 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี คนเก่งและมีสุขของคนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538 : 2-5) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ราก ลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้

ส่วนแรก คือ ราก แทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์
2. ความเฉลียวฉลาดหรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้านและการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget
3. ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของคนอื่น

ส่วนที่สอง คือ ลำต้น เป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

1. ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม

ทศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์-โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความพอใจไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น

2. เหตุผลเชิงจริยธรรม

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวม มากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg

3. ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน

ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ ใกล้เคียงว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถในการอดได้ รอได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

4. ความเชื่ออำนาจในตน

ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรือการควบคุมของคนอื่น เป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎี Locus of control ของ Rotter

5. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ McClelland

ส่วนที่สาม คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนที่และเก่ง ซึ่งแสดงพฤติกรรมการทำงานดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. พฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

1.1 พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็น พฤติกรรมของบุคคล ที่ไม่ทำร้าย หรือทำลายตนเอง เช่น การดูแลสุขภาพของตนเอง การบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น

1.2 พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่ไม่ทำร้าย ทำลายหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว ขับขี่รถอย่างมีมารยาท ซื่อสัตย์ เป็นต้น

2. พฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

2.1 พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรม การปกครองของหัวหน้า และเคารพกฎหมาย เป็นต้น

2.2 พฤติกรรมพัฒนา เป็นการพัฒนาตนเอง ผู้อื่น และสังคม เช่น ใฝ่รู้
รักการอ่าน เป็นกัลยาณมิตร การอาสา ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เป็นต้น

ภาพที่ 2 แสดงทฤษฎีดั้งไม้อัจฉริยะธรรมของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ระบุจิตลักษณะ
8 ประการ ที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนไทย
(ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2538 : 2-5)

4.7 ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์

ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ (ฉันทนา โรจน์บูรณาวงศ์. 2552 : 15-18) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยม เกิดขึ้นสมัยพุทธกาลเมื่อก่อน พ.ศ 2500 ในชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) โดยมีพระสมณโคตมเป็นศาสดาผู้ประกาศปรัชญาในแนวคิดนี้ เน้นหลักธรรมที่เป็นสังฆธรรม วิธีการสอน การเผยแพร่การสืบทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติเน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนานำมาสั่งสอน มี 3 ประการ คือ ให้เว้นความชั่วทั้งปวง ให้ทำความดี และให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ในหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้นำมาประกาศ เป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึง การปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวข้องได้ข้อธรรมอื่นตามมาเป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและทางจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติพื้นฐานทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์ หลุดพ้นทางจิตใจ ในหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี 3 ชั้น คือ ขั้นมูลฐาน ขั้นกลางและขั้นสูง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ประกอบด้วยศีล 5 ธรรม 5 ดังต่อไปนี้

1.1 เว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายชีวิตสัตว์หรือมนุษย์เป็นศีล มีเมตตากรุณาต่อสัตว์และมนุษย์เป็นธรรม

1.2 เว้นจากการลักทรัพย์เป็นศีล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีอาชีพสุจริตเป็นธรรม

1.3 เว้นจากการประพฤติดิฉินในกามเป็นศีล สำรวมในกามเป็นธรรม

1.4 เว้นจากการพูดปดเป็นศีล พูดจริงเป็นธรรม

1.5 เว้นจากการเสพคัมภีร์ลามรัยเป็นศีล มีสติ สำรวมระวังเป็นธรรม

2. จริยศาสตร์ขั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบท 10 ประการ ดังต่อไปนี้

2.1 กาย 3 ข้อ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือมนุษย์ หรือเบียดเบียนทำร้ายชีวิต เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม

2.2 วาจา 4 ข้อ คือ เว้นจากพูดปด เว้นจากพูดยุยงให้แตกร้าวกัน เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเหลวไหล เพื่อเจ้า

2.3 ทางใจ 3 ข้อ คือ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาถึงความพินาศ ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นถูกต้อง (ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มารดาบิดามีคุณ เป็นต้น)

3. จริยศาสตร์ขั้นสูง ประกอบด้วย อริยมรรค แปลว่า “ทางอันประเสริฐ” หรือ ทางสายกลาง มี 8 ประการ ดังนี้

3.1 ความเห็นชอบ คือ มีปัญญาเห็นอริยสัจ 4 ประการ

3.2 ความดำริชอบ คือ ดำริในการออกจากกาม ดำริในการไม่ปองร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน

3.3 การเจรจาชอบ คือ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ได้แก่ ยุให้แตกร้าว ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเชื่อ

3.4 การกระทำชอบ คือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักฉ้อทรัพย์ ไม่ประพฤติกผิด ในกาม

3.5 การเลี้ยงชีพชอบ คือ ไม่หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ที่มีโทษ ประกอบอาชีพชอบธรรม

3.6 ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังไม่ให้น่าปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้วเพียรทำความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว

3.7 การตั้งสติชอบ คือ ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา หรือความรู้สึกสุขทุกข์ ตลอดจนไม่ทุกข์ ไม่สุข จิตและธรรม รวม 4 ประการ ให้รู้เท่าทันเห็นความเกิดดับ

3.8 การตั้งใจมั่นชอบ คือ การทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิอย่างแน่วแน่ ที่เรียกว่า ฌาน 4

วิธีการสอนของพระพุทธศาสนา เน้นการสอนแบบอริยสัจ ที่ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาการทางจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงนำเอาสังขรรณมาแสดง แก่มนุษย์ในรูปแบบที่เรียกว่าอริยสัจ 4 แต่ทั้งจริงสาระสำคัญที่พระองค์ต้องการคือเรื่องอิทัปปัจจยา ปฏิจจสมุปบาทและนิพพานนี้เอง พอมาสื่อกับประชาชน ใช้อริยสัจ 4 เพื่อให้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ การสอนนั้นต้องเริ่มจากสิ่งที่มองเห็น สิ่งที่ปรากฏ หรือสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก จึงเริ่มด้วยปัญหาทั้ง ๆ ที่หลังอริยสัจนั้นสอนย้อนจากผลมาหาเหตุธรรมดาคว่า สิ่งทั้งหลายเกิดก่อนแล้วจึงมีผล แต่ในอริยสัจนี้พูดถึงผลก่อน แล้วจึงสาวไปหาเหตุ ทุกข์เป็นผล สมุทัยเป็นเหตุ คู่ที่หนึ่ง คู่ที่สอง นิโรธเป็นผล มรรคเป็นเหตุ ยกผลมาพูดก่อนเหตุ ทั้งสองชุด การที่พระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้จะต้องมีเหตุผลในการตรัส

การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้ามีความประเสริฐในลักษณะต่าง ๆ ในความเป็นพระศาสดานั้น นอกจากตรัสรู้ธรรมความจริงแล้ว จะต้องสามารถในวิธีการสั่งสอนด้วยความสำเร็จของพระพุทธเจ้าอยู่ที่ความสามารถทั้งสองด้านนี้ จึงเรียกพระองค์

ว่าเป็นสัมมาสัมพุทธะ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ให้มองดูความจริงของกฎธรรมชาติว่า สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ไม่ใช่เป็นไปตามการคลั่งคลุ้มของสิ่งภายนอก ฉะนั้นจึงให้เราศึกษาให้รู้เหตุปัจจัย แล้วทำตามเหตุปัจจัยด้วยความเพียรพยายามของเรา เมื่อเราต้องการผลก็ต้องทำเหตุ นี่คือการประกาศหลักธรรม และหลักกรรม ซึ่งก็คือการที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์

หลักคำสอนที่สำคัญในพุทธศาสนา คือ หลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุสู่ความมีจริยธรรม แต่เมื่อหาสาระที่เป็นเป้าหมายของการพิจารณาเมื่อถึงขั้นปัญญา คือหลักธรรมต่าง ๆ ในพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สำคัญพอนำมากล่าวได้ คือ

1. หลักกรรม ทรงสอนเป็นใจความว่า “สุขทุกข์เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเอง ได้แก่ การกระทำของผู้คน ผลเกิดจากการกระทำของผู้ใด ผู้คนนั้นต้องได้รับอย่างแน่นอนอนยุติธรรม”

2. หลักอนัตตา ทรงสอนว่า “ไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง ไม่มีสิ่งอื่นเรียกได้ว่าตัวตนสรรพสิ่งไม่มีผู้ใดสร้าง เกิดขึ้นแปลก ๆ ก็เพราะปัจจัยตามธรรมชาติที่จะต้องก่อ ๆ แปรไป หมุนไปตามลำดับตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ โดยไม่อยู่ในอำนาจของโลกเรียกว่าอนัตตา”

3. หลักอริยสัจ อันประกอบด้วยสภาพอันเป็นทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ สภาพความดับของทุกข์ วิธีให้ถึงซึ่งความดับทุกข์

ดังนั้น ทฤษฎีที่ยึดคำสอนของพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานความคิดอธิบายการพัฒนา จริยธรรมว่าเป็นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมละเว้นชั่ว มีจิตใจสะอาดบริสุทธิ์ รู้แจ้งในภาวะ อันแท้จริง ดับไม่เหลือเชื้ออีกต่อไป (นิพพาน) ซึ่งวิธีการพัฒนาที่ได้โดยการสอนหรือชี้แนะจากผู้รู้และโดยการคิดพิจารณาโดยตนเอง แล้วทำให้เกิดปัญญาพิจารณาจนเห็นถึงความทุกข์หรือปัญหานั้น เกิดขึ้นอย่างไร ความทุกข์หรือปัญหาเหล่านั้นดับลงได้อย่างไร ซึ่งมีลักษณะเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องกันไปและหมุนมาบรรจบกัน เรียกว่าเป็นวงล้อชีวิตหลักธรรมนี้มีชื่อเรียกว่า ปฏิจสงสมุปบาท ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่เกิดจากการพัฒนาของนักวิชาการไทย เน้นการพัฒนาจริยธรรมด้วยการชี้แนะจากผู้รู้ และการคิดพิจารณาโดยตนเอง จริยธรรมที่ระบุตามทฤษฎีนี้ก็คือการมีความประพฤติดีและละเว้นชั่ว มีจิตใจสะอาดรู้แจ้งในสิ่งซึ่งเป็นสภาวะอันแท้จริงของชีวิต

จากแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวข้างต้นไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีใดก็ตามเน้นการสอนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมเป็นไปในทางที่ดีและเหมาะสม มุ่งค้นหาสาเหตุของการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ

ตลอดจนการสอนให้คนสำนึกในหน้าที่ สอนให้คนไม่ยกตัวเองเหนือกฎซึ่งเป็นกฎศีลธรรม ทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น เน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

4.8 แนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา

สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (ไอเอฟดี. 2549 : 26-46) สรุปแนวทางพัฒนารูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมจากการประชุมแบบเน้นกลุ่มเป้าหมายการสัมภาษณ์เชิงลึกและเคลฟายเทคนิคกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนารูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการสอนคุณธรรมจริยธรรมมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง มิได้มีเพียงปัจจัยด้านการสอน ในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่จะมีบทบาทค่อนข้างมาก รวมถึงปัจจัยภายนอกสถานศึกษาที่จะต้องมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาในการพัฒนารูปแบบการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทและแนวทางดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษา และรัฐบาล โดยจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และศักยภาพของแต่ละหน่วยงาน ทำงานสนับสนุนเกื้อกูลกัน ไม่ซ้ำซ้อน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงจะมีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยสรุปได้ดังนี้

4.8.1 แนวทางระดับเขตพื้นที่การศึกษา

เขตพื้นที่ศึกษานับเป็นองค์กรสำคัญในการมีส่วนช่วยสนับสนุนการพัฒนา และเสริมสร้างการพัฒนารูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เนื่องด้วยมีความใกล้ชิดและเป็นหน่วยงานระดับพื้นที่ที่ดูแลและสนับสนุนจัดการศึกษาในภาพรวมของเขต อีกทั้งมีศักยภาพในการจัดสรรและระดมทรัพยากรสนับสนุนสถานศึกษาจากองค์กรในพื้นที่/ชุมชน โดยเขตพื้นที่การศึกษาควรดำเนินการดังนี้

1) การกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนของแต่ละเขต
พื้นที่การศึกษาในการพัฒนางานสอนคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาในพื้นที่ความรับผิดชอบ โดยดำเนินงานอย่างต่อเนื่องไม่เปลี่ยนแปลงงานบ่อย ซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาตามสภาพบริบทท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

2) การสำรวจประเมินและระดับความรุนแรงของปัญหาคุณธรรมจริยธรรมในพื้นที่ โดยอาจร่วมมือกับหน่วยอื่น เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้สถานศึกษาใช้ประกอบการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรมได้สอดคล้อง ตามสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

3) การสนับสนุนองค์ความรู้และศึกษานิเทศก์ที่เชี่ยวชาญด้านการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่มีคุณภาพ และสามารถประยุกต์ใช้ทรัพยากรในสถานศึกษาและท้องถิ่นได้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ให้ไปมีส่วนพัฒนาและแนะนำการสอนคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

4) การระดมทรัพยากรและสร้างร่วมมือกับองค์กรในพื้นที่/ชุมชนที่มีศักยภาพ ในการมีส่วนจัดการสอน กิจกรรม หรือ โครงการเกี่ยวกับพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมร่วมกับสถานศึกษา เช่น การไปเจรจากับสำนักงานพัฒนาชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการค้าภายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ฯลฯ (เนื่องด้วย สพท. มีพลังเจรจาต่อรองและชักชวน ได้มากกว่าสถานศึกษา)

5) การมีหน่วยงานเฉพาะกิจในการให้คำปรึกษาสำหรับผู้บริหารและครู ในกรณีที่มีปัญหาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ปัญหาการสอนคุณธรรมจริยธรรม การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน ฯลฯ ซึ่งหน่วยงานนี้ควรมีผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มนักจิตวิทยาหลากหลายสาขา และมีระบบการให้บริการที่ทั่วถึงและมีคุณภาพ

6) การสนับสนุนการฝึกอบรม กิจกรรมหรือ โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างต่อเนื่อง ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนจากสถานศึกษาต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตพื้นที่นั้น ได้มีส่วนร่วม/ได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม

7) การสร้างแรงจูงใจให้สถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่ ให้แข่งขันกันพัฒนารูปแบบ การสอนคุณธรรมจริยธรรมที่ประยุกต์ใช้ทรัพยากรในสถานศึกษาหรือท้องถิ่น โดยการจัดประกวด การให้รางวัล รวมถึงการยกย่องครูหรือสถานศึกษาที่ปฎิรูปการสอนคุณธรรมจริยธรรมได้โดดเด่น โดยมีกฎเกณฑ์การประกวด/ให้รางวัลที่ชัดเจนน่าเชื่อถือและวัดได้จริง

4.8.2 แนวทางระดับสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนารูปแบบการสอน ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม เพราะมีความใกล้ชิด มีอำนาจบริหารจัดการและจัดสรรทรัพยากรในการสนับสนุนโดยตรงต่อการพัฒนารูปแบบการสอน คุณธรรมจริยธรรมของครู โดยสถานศึกษาควรดำเนินงานด้านต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกัน ดังนี้

1) ด้านผู้บริหารสถานศึกษา

1.1) การให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมดำเนินการจริงจังกใน "การพัฒนา ด้านคุณธรรมจริยธรรม" ควบคู่กับ "การพัฒนาด้านวิชาการ"

1.2) การมีความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านบริหารจัดการสมัยใหม่ ที่จะมีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรในการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรม

1.3) การมีความรู้ ทักษะ และความสามารถบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในช่วงแรกของการปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

1.4) การมีความรู้ ทักษะและศิลปะในการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ แก่ผู้เกี่ยวข้องในการร่วมกันพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน

1.5) การมีความสามารถสร้างสัมพันธ์ สร้างเครือข่าย ประสานประโยชน์ และระดมทรัพยากรจากองค์กรอื่นในพื้นที่ เช่น ชุมชน องค์กรศาสนา ประชาชน ชาวบ้าน หน่วยงานรัฐเอกชน สถานศึกษาอื่น เขตพื้นที่การศึกษา มหาวิทยาลัย ฯลฯ

1.6) การเป็นแบบอย่างของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรมจริยธรรมและมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างคุ้มค่า

2) ด้านบริหารจัดการสถานศึกษา

2.1) การสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ชัดเจนและถูกต้องเกี่ยวกับเป้าหมาย การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในผู้เรียนแต่ละช่วงวัยแก่ครูและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการสอน คุณธรรมจริยธรรม

2.2) การทบทวนและกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ และมาตรการพัฒนาการสอนคุณธรรมจริยธรรม โดยอยู่บนฐานการประยุกต์ใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาและองค์กรในพื้นที่/ชุมชนอย่างคุ้มค่า

2.3) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และความเสี่ยงของสถานศึกษา เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม

2.4) การกำหนดปฏิทินเวลาการปฏิบัติงานช่วงเวลาต่าง ๆ ที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้บริหาร ครูและผู้เกี่ยวข้อง สามารถบริหารจัดการคนทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ได้สมดุล

2.5) การปรับกระบวนการทัศน์วัฒนธรรมการทำงานของสถานศึกษา ให้เอื้อต่อ การพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพ เช่น การมีจุดเน้นที่ให้ความสำคัญพัฒนาคุณธรรม การเน้นวัดผลมากกว่าวัดกิจกรรม เป็นพลวัตรสูง ยืดหยุ่นปรับตัว เข้ากับ การเปลี่ยนแปลง เน้นการทำงานที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ ฯลฯ

2.6) การพัฒนาความสัมพันธ์เชิงสถาบันระหว่างองค์กรในพื้นที่/ชุมชน เพื่อระดมทรัพยากรและความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการจัดการสอนคุณธรรม จริยธรรม และสอดคล้องตามความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชน

2.7) การระดมทรัพยากรจากองค์กรในพื้นที่ เพื่อเข้าร่วมจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรม เช่น วัด แหล่งเรียนรู้ในชุมชน อาสาสมัครชุมชน ประชาชนชาวบ้าน สถานประกอบการเอกชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ฯลฯ

2.8) การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อมีส่วนในการพิจารณาการใช้และจัดทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ และระดมทรัพยากรในการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรม

2.9) การพัฒนากลุ่มผู้ปกครองเครือข่ายหรือกลุ่มสมาคมผู้ปกครองที่เข้มแข็ง เพื่อมีส่วนร่วมเสนอความเห็น ผลักดัน ระดมทรัพยากร และให้ความร่วมมือในการจัดการเรียน การสอนและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในผู้เรียน

2.10) การมีแผนงาน มาตรการ และการสนับสนุนที่เพียงพอในการติดตาม กลุ่มผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในการทำผิดคุณธรรมจริยธรรมเป็นกรณีพิเศษ อย่างใกล้ชิด

2.11) การสนับสนุนส่งเสริมวิจัยในชั้นเรียนเกี่ยวกับ "การพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรม" ที่ใช้ทรัพยากรสถานศึกษาและองค์กรในพื้นที่ได้อย่างคุ้มค่าเชิงสร้างสรรค์

3) ด้านบริหารบุคลากร

การพัฒนาผู้บริหารและครู ให้มีความรู้ รับผิดชอบ และมีทัศนคติที่ถูกต้อง เกี่ยวกับความสูญเปล่า (Waste) ความด้อยประสิทธิภาพ (inefficiency) และการเสียโอกาส เกี่ยวกับ การสอนด้วยรูปแบบการสอนและทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการสอนที่แตกต่างกัน

3.1) การสนับสนุนการจัดกิจกรรมและโครงการในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติที่ดี และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

3.2) การกระจายอำนาจและบทบาทการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการสอน ด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กลุ่มครูประจำการตามหมวดวิชา ให้เป็นผู้ริเริ่ม ดำเนินการ ประเมินผลและพัฒนาได้ต่อเนื่อง แม้จะเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร

3.3) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา อันก่อให้เกิดเอกภาพและความร่วมมือพัฒนาการสอนคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนคุณธรรมจริยธรรม

3.4) การสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจ ให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่มีความสามารถในการพัฒนาการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่า และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน

3.5) การให้ความสำคัญและเอาใจใส่จริงใจในการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ของครูและผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพราะผู้บริหารและครูเป็นตัวแบบสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยตรง ด้วยการประเมินจากคนหลากหลายกลุ่ม เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ฯลฯ

3.6) การจัดทำดัชนีชี้วัดและแนวทางติดตามประเมินผลด้านประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรในการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรมของครูผู้สอน

4) ด้านระบบสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพงานสอน

4.1) การสนับสนุนด้านสถานที่ ด้านอุปกรณ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ โดยจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วน โดยบริหารงานด้วยการใช้และจัดสรรทรัพยากรอย่างคุ้มค่าให้มากที่สุด

4.2) การจัดทำฐานข้อมูลวิเคราะห์และประเมินสภาพทรัพยากรของสถานศึกษาและองค์กรในพื้นที่/ชุมชน เป็นระยะ ๆ และอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้ครูนำไปใช้ออกแบบและจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม

4.3) การจัดทำฐานข้อมูลวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการสอนคุณธรรม ซึ่งข้อมูลที่เก็บจะเกี่ยวกับลักษณะนิสัย พฤติกรรม สภาพปัญหาครอบครัว ปัญหาชีวิต ฯลฯ โดยหน้าที่หลักควรเป็นครูประจำชั้นในการเป็นผู้วิเคราะห์ มีระบบ การบันทึก และการกระจายข้อมูลสู่ครูที่สอนในรายวิชาอื่น และส่งต่อข้อมูลไปสู่ระดับการศึกษา ที่สูงขึ้น รวมถึงส่งต่อไปยังสถานศึกษาอื่นที่ผู้เรียนเข้าไปศึกษาต่อ

4.4) การสนับสนุนด้านการวิเคราะห์ประเด็นท้าทายคุณธรรมจริยธรรม โดยมีหน่วยวิเคราะห์ปัญหาคุณธรรมที่เป็นกระแสในสังคม-ชุมชน เช่น พนันบอล ยกพวกตีกัน ยาเสพติด การล่อลวงทางอินเทอร์เน็ต ฯลฯ โดยวิเคราะห์สถานการณ์ กระจายข้อมูลให้ครูเพื่อใช้สอนและหาแนวทางแก้ไข-ป้องกันได้ทันทั่วทั้ง อันเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสังคม

4.5) การสนับสนุนด้านข้อมูล องค์ความรู้ งานวิจัย เอกสารวิชาการที่มีคุณภาพ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในผู้เรียน ซึ่ง การสนับสนุนฐานข้อมูลนี้ อาจดำเนินการ โดยสถานศึกษาเอง หรือเป็นการใช้ร่วมกับหน่วยงานอื่น ที่มีการจัดทำขึ้นแล้วแบ่งกันใช้ เช่น สถานศึกษาอื่นใกล้เคียง เขตพื้นที่การศึกษา หรือกระทรวงศึกษาธิการให้การสนับสนุน ฯลฯ

4.6) การบริหารจัดการความรู้ (knowledge management) เพื่อสนับสนุนงานข้อมูลและองค์ความรู้ด้านการสอน ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ครูและผู้เกี่ยวข้อง ทั้งด้านการรวบรวม ด้านระบบการจัดเก็บ ด้านการแลกเปลี่ยน และด้านกระจายองค์ความรู้โดยสร้างช่องทาง และเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ระหว่างกันเกี่ยวกับการพัฒนางานสอนคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นการกระจายและต่อยอดองค์ความรู้ร่วมกันภายในสถานศึกษา

4.7) การจัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจเพื่อให้คำปรึกษาแก่ครูในการแก้ปัญหาและพัฒนากลุ่มเด็กที่เสี่ยงในการทำผิด โดยอาจเป็นการพัฒนาครูบางคนให้มีความรู้และทักษะในการเป็นที่ปรึกษาสำหรับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในการทำผิดคุณธรรมจริยธรรม

5) ด้านบริหารกิจกรรมสำหรับผู้เรียน

5.1) การวิเคราะห์ความต้องการกิจกรรมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมสำหรับผู้เรียน โดยวิเคราะห์จากกลุ่มผู้เรียน ผู้ปกครอง และคนในชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมได้สอดคล้อง ตามความสนใจ ความต้องการ และสภาพปัญหาคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้น

5.2) การจัดกิจกรรม/โครงการที่มีส่วนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งทางตรง และทางอ้อมอย่างหลากหลาย เพื่อผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาได้ตามศักยภาพ ความถนัด และความสนใจ เพื่อใช้เสริมการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยเป็นกิจกรรมที่มุ่งใช้ทรัพยากรที่มี ในสถานศึกษาหรือชุมชนอย่างคุ้มค่า

3) การจัดกิจกรรมเสริมช่วงปิดภาคเรียน เช่น ค่าอาสาสมัครต่าง ๆ ค่าคุณธรรม กิจกรรมสิ่งประดิษฐ์เพื่อพัฒนาชุมชน ฯลฯ เพื่อใช้เวลาว่างในการพัฒนาตนเอง และเกิดประโยชน์ โดยใช้ทรัพยากรในสถานศึกษาและชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

6) ด้านการพัฒนาการสอนคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันของกลุ่มครู

6.1) การร่วมกำหนดแผนการสอน กระจายความรับผิดชอบ และปรึกษาหารือร่วมกันของกลุ่มครูที่อยู่ตามช่วงชั้นในการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและไม่ซ้ำซ้อน

6.2) การร่วมกำหนดแผนการสอนและกระจายความรับผิดชอบ และปรึกษาหารือร่วมกันของกลุ่มครูในช่วงชั้นเดียวกันที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรม

6.3) การร่วมคิดและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยบูรณาการสอนคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปเพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพปัญหาและ ความต้องการของชุมชน/ท้องถิ่น

6.4) การร่วมพัฒนาและปรับกิจกรรมที่มีอยู่แล้วและที่มีหลักปรัชญาการพัฒนาคุณธรรมเป็นแกน เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ฯลฯ โดยพัฒนาต่อยอดกิจกรรมเหล่านี้ ให้มีส่วนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างน่าสนใจ มีความร่วมสมัยสอดคล้องตามสภาพปัญหาและบริบทของชุมชนและสังคม

7) ด้านการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน

7.1) การวิเคราะห์ผู้เรียน เช่น อายุ ระดับสติปัญญา ความสามารถในการเรียนรู้ พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ สภาพพื้นฐานครอบครัว ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการจัด การสอนคุณธรรมจริยธรรม (ซึ่งจะสำคัญมากขึ้นสำหรับกลุ่มผู้เรียนที่มีความ

เสี่ยงกระทำผิดคุณธรรมจริยธรรม) เพื่อจัดการสอนได้อย่างเฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับสภาพผู้เรียน โดยอาจพิจารณาจากฐานข้อมูลวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคลที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น อย่างเป็นระบบคั้งที่นำเสนอไว้ข้างต้น

7.2) การวิเคราะห์ทรัพยากรสถานศึกษาและองค์กรในพื้นที่/ชุมชนว่า มีจุดแข็งจุดอ่อนด้านใด เพื่อนำทรัพยากรที่มีมาใช้จัดการสอนได้เต็มที่ โดยอาจพิจารณาจากฐานข้อมูลการวิเคราะห์และประเมินสภาพทรัพยากรของสถานศึกษาและองค์กรในพื้นที่/ชุมชนที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบคั้งที่นำเสนอไว้ข้างต้น

7.3) การวิเคราะห์รายวิชาว่า แต่ละรายวิชาเหมาะสมที่จะสอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมเรื่องใดได้บ้าง และแม้จะเป็นรายวิชาเดียวกัน แต่จะแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงชั้น

7.4) การพัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาหลากหลายทางเลือก โดยแต่ละทางเลือก มีการระบุเงื่อนไขความสำเร็จต่าง ๆ และมีการประเมิน "ผลที่ได้" เปรียบเทียบกับ "ทรัพยากรที่ใช้ไป" รวมถึงประเมินความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดขึ้น

7.5) แนวทางพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพ ที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอไว้ว่า ควรมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

7.5.1) การเลือกใช้รูปแบบการสอนให้เหมาะสมตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย เช่น ผู้เรียนในวัยเด็กเล็กเน้นการสอนโดยใช้ตัวแบบหรือการให้รางวัล ฯลฯ ในขณะที่ผู้เรียนระดับมัธยมเน้นการสอนที่ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลสูงสุดต่อผู้เรียน

7.5.2) การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์สอน อันเป็นการปลูกฝังรากฐานการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตจริง และมีส่วนประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่มี ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการสอนคุณธรรมจริยธรรม

7.5.3) การประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่มีในสถานศึกษาหรือชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าในการจัดการสอน เช่น ประชาชนชาวบ้าน กลุ่มพ่อแม่/ผู้ปกครองที่มีความรู้พระสงฆ์ มาช่วยสอนหรือแบ่งปันประสบการณ์ที่น่าสนใจและให้ข้อคิด หรือการนำเอาโครงการในชุมชน มาใช้สอน เช่น ชุมชนมีโครงการรักบ้านเกิด ควรจะนำมาประยุกต์ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและใช้สอนเชิงคุณธรรมจริยธรรมร่วมด้วย เป็นต้น

7.5.4) การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่มีการปฏิบัติจริง/ มีประสบการณ์จริงที่เป็นประโยชน์ต่อการสาธารณะ เพื่อรับรู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการ ของชุมชนและสังคม การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมผ่านการไปงานศพบาง งาน การดูแลช่วยเหลือสัตว์ป่วย การมีส่วนร่วมช่วยอ่านหนังสือให้คนตาบอด การมีส่วนร่วมช่วยเหลือ หรือดูแล ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ฯลฯ

7.6) การคัดเลือกรูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่มีความเป็นไปได้ ที่จะดำเนินการให้เกิดขึ้นจริง และมีการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาและองค์กรในพื้นที่/ชุมชน อย่างคุ้มค่า โดยเปรียบเทียบกับผลที่ได้ตามเป้าหมายการพัฒนาคุณธรรมในผู้เรียนและความ ต้องการ ของชุมชน

7.7) การแก้ปัญหาและดูแลกลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมเฉพาะ ราย เป็นกรณีพิเศษ โดยจัดกิจกรรมเสริมเพิ่มเติม ให้คำปรึกษา และติดตามผลถึงบ้านอย่าง ใกล้ชิด (เนื่องด้วยทรัพยากรด้านผู้สอนจำกัด/ครูมีภารกิจมาก อีกทั้งต้องใช้ทรัพยากรมากใน การติดตามและแก้ไขพฤติกรรมกลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหา จึงต้องดำเนินการเฉพาะราย ส่วนกลุ่ม ผู้เรียนปกติก็ใช้ระบบการสอนในชั้นเรียนที่จัดให้)

7.8) การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการสอนคุณธรรม จริยธรรมว่า “ผลที่ได้เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่” เปรียบเทียบกับ “ทรัพยากรที่ใช้ใน กระบวนการจัดการสอน” อาทิ ทรัพยากรในรูปของเวลา ต้นทุนค่าสื่อการสอนหรือค่าใช้จ่าย ต่าง ๆ ปริมาณบุคลากรที่ใช้ ฯลฯ

7.9) การปรับปรุงรูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพ อย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาและประยุกต์ตามสภาพทรัพยากรของสถานศึกษาและองค์กร ในพื้นที่/ ชุมชน

จากที่กล่าวสามารถสรุปทฤษฎีการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และแนวทาง ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพริออด	ทฤษฎีของเพชจต์	ทฤษฎีของลอเรนซ์ โคลเบิร์ก	ทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์	ทฤษฎีของแคทรไวล บรูมและมาเรีย	ทฤษฎีที่ค้นคว้าวิจัยของคิงเคอ	ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์	แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันไอเอพีดี
เชื่อว่า จริยธรรมของเด็กจะได้รับการปลูกฝังจากพ่อแม่และผู้ใกล้ชิดเป็นหลักสำคัญ โดยอาศัยกระบวนการให้รางวัลและการลงโทษเป็นเครื่องมือในการอบรมจริยธรรม	พบว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมมีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาทางสติปัญญา การทางจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับต่อเนื่องกัน แบ่งเป็น 3 ขั้น คือ - ขั้นก่อนจริยธรรม - ขั้นยึดคำสั่งหรือความจริงเป็นไป ได้รัด - ขั้นยึดหลักแห่งตน	วิเคราะห์หลักพัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น ได้แก่ 1) การเชื่อฟัง และการลงโทษ 2) การแสวงหารางวัล 3) การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น 4) การทำตามหน้าที่ในสังคม 5) การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา 6) การยึดค่านิยมในธรรมเป็นหลักสากล	มีแนวคิดที่ว่า ผู้คิดถูก ที่เป็นสิ่งธรรมนั้นเป็นสิ่งถาวร ศาสดาจารย์ของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีจริง ศาสดาจารย์จะพิจารณาผลของการกระทำที่ดีและไม่ดียึดกฎระเบียบเป็นเกณฑ์มาตรฐาน การพิจารณาตัดสินคุณค่าจะพิจารณาหน้าที่ที่ระบุไว้จะแปรเปลี่ยนโดยสิ่งไปใช้เหตุผลจากผลของการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใดก็ตาม	จำนวนระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจครอบคลุมความสนใจ ศักดิ์ศรี คำนิยม และลักษณะนิสัย ลำดับขั้นตอน คุณลักษณะด้านความรู้สึกละ 5 ประการ ได้แก่ 1) การรับรู้ 2) การตอบสนอง 3) การเห็นคุณค่า 4) การจัดการ 5) การสร้างลักษณะนิสัย	เป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการของคนไทย พฤติกรรมของคนคนเก่งเปรียบเทียบกับคนที่ไม่เก่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) รากแห่งจิตลักษณะพื้นฐาน มี 3 ประการ ได้แก่ เป็นผลจากจิตพื้นฐาน มี 5 ประการ และส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ เป็นพฤติกรรมของคนที่ดีและแย่งแสดงความคิดเห็นและการทำพฤติกรรมที่ดี ความดี ละเว้นความชั่ว	เน้นคุณธรรมในการใช้ชีวิต พิจารณาเหตุผล หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนา นำมาซึ่งสอน มี 3 ประการ คือ ให้เว้นความชั่วทั้งปวง ให้ทำความดี และให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ตามหลักจริยศาสตร์ ของศาสนาพุทธ มี 3 ชั้น คือ จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน จริยศาสตร์ขั้นกลาง จริยศาสตร์ขั้นสูง	สรุปแนวทางการพัฒนา รูปแบบการสอน คุณธรรมจริยธรรมมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษารวมถึงปัจจัยภายนอกส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษา บทบาทและแนวทางดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษา และรัฐบาล สถาบันต้นก่อกอคู่กัน ไม่ซ้ำซ้อน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงจะมีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนา รูปแบบการสอนคุณธรรมจริยธรรม

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

5.1 ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ในระหว่างปี 1908-1929 John Dewey ได้เขียนบทความเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยเห็นว่าบุคลากรทางการศึกษาต้องทำวิจัย โดยมีการตรวจสอบ วิเคราะห์ปัญหาด้านวิธีสอน โดยกระบวนการแสวงหาความรู้ ผลงานวิจัยของครูจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโรงเรียน (สุวิมล ว่องวาณิช. 2551 : 14) แต่บุคคลแรกที่ใช้คำว่า การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) คือ Kurt Lewin ในปี 1944 แนวคิดของ Lewin เกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการจากการตีความของ Kemmis (1988) มีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การค้นหาความจริง (Fact finding) และการดำเนินการตามแผนงานต่างๆ (Execution) ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยเหตุนี้การวิจัยปฏิบัติการจึงมีลักษณะ 3 ประการ คือ การมีส่วนร่วม การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย และการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมศาสตร์และสังคมพร้อมๆ กัน สำหรับผู้ที่นำการวิจัยปฏิบัติการมาใช้ในทางการศึกษาเป็นคนแรกคือ Stephen Corey (สุวิมล ว่องวาณิช. 2551 : 14)

ในช่วงปี 1940-1950 มีผู้ทำการวิจัยปฏิบัติการเป็นจำนวนมากก่อนที่จะเริ่มลดลง ในช่วงปลายปี 1950 ทั้งนี้เพราะนักวิจัย นักทฤษฎีต่าง ๆ เริ่มให้ความสนใจกับการทำวิจัย (Research) ที่แยกออกจากการปฏิบัติ (Action) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการแยกทฤษฎีออกจากการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเสนอแนวคิดของการวิจัยแบบ Research-development-diffusion (R, D and D) แล้วกลับยิ่งพบว่าทฤษฎีและการปฏิบัติเริ่มแยกออกจากกันมากขึ้น ประมาณกลางปี 1960 การวิจัยแบบ R, D and D ถือเป็นโมเดลที่เด่นในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และในช่วงนี้เองนักการศึกษาที่มีความเอนเอียงไปทางแนวปฏิบัติก็เริ่มเข้ามาใช้การวิจัยแบบ R, D and D มากขึ้น

ในปี 1973-1976 John Elliott และ Clem Adelman ได้ทำโครงการวิจัยทางการศึกษาชื่อว่า Ford Teaching Project โดยให้ครูมีส่วนร่วมในการทำการวิจัย โครงการนี้ก่อให้เกิดการพัฒนาทฤษฎีและการปฏิบัติเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการมากขึ้น การตั้งเครือข่ายการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research Network = CARN) มีการออกวารสารเผยแพร่แนวคิดด้านนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง หลังจากที่ได้ซบเซาลงไปเป็นเวลาเกือบ 20 ปี การที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนได้รับความสนใจกลับมาใหม่ Kemmis (1988) เห็นว่าน่าจะมาจากเหตุผลหลายประการ เช่น

มีการเรียกร่องจากครูที่ปฏิบัติงานในห้องเรียนเกี่ยวกับบทบาทการวิจัยของตนเองมีการให้ความสนใจกับการเน้นภาคปฏิบัติในหลักสูตร มีแนวคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับการวิจัยซึ่งถือเป็น “คลื่นลูกใหม่” (New Waves) เกิดขึ้นมากมาย หลักการของการวิจัยเหล่านี้เน้นความพยายามในการอธิบาย ตีความหรือแปลความหมายสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยให้เป็นที่เข้าใจมากขึ้น (Interpretive Approaches)

วิธีการวิจัยตามแนวคิดนี้เปิดโอกาสให้ครูได้ค้นหา สะท้อนผลการปฏิบัติ และการแปลความหมายผลการวิจัยได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้กระแสของการที่สถานศึกษาต้องพร้อมจะถูกรตรวจสอบผลการปฏิบัติของตนเองจากชุมชนสังคมที่เกี่ยวข้อง (Accountability) ก็ยังเป็นตัวผลักดันให้ครูอาจารย์ต้องหาทางพัฒนาวิชาชีพของตนเองให้มากขึ้นเหตุผลอีกประการหนึ่งก็น่าจะมาจากการตระหนักถึงความสำคัญของตัวการวิจัยปฏิบัติการเองที่ทำให้การวิจัยปฏิบัติการได้รับความสนใจกันมากขึ้น (Kemmis, 1988)

สำหรับประเทศไทย การวิจัยปฏิบัติการได้เริ่มขึ้นเพราะความพยายามที่จะพัฒนาวิชาชีพครู และการส่งเสริมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายแห่งที่ต้องการแก้ปัญหาในชั้นเรียน ซึ่งเห็นได้จากแผนการศึกษา ฉบับที่ 10 ของกระทรวงศึกษาธิการ แผนงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี รวมถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 ได้จัดทำโครงการส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน โดยให้ครูเป็นทั้งผู้ทำวิจัย และใช้ผลการวิจัย นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) กล่าวว่า การที่มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนมากมาย แต่ก็ไม่สามารถพัฒนาการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้นได้ การเรียนรู้ของนักเรียนจึงไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพราะงานวิจัยที่นักวิจัยผลิตขึ้นมานั้น เป็นเรื่องไกลตัวที่มีความหมายน้อยสำหรับครู ครูไม่มีประสบการณ์เพียงพอที่จะทำความเข้าใจผลงานวิจัยนั้นได้ ดังนั้นเพื่อให้ครูสามารถใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนการสอน ผู้ใช้ผลงานวิจัยจึงควรเป็นผู้ลงมือทำวิจัยด้วยตนเองจะทำให้ครูได้ทั้งความรู้และกระบวนการในการทำวิจัย ซึ่งจะส่งผลให้ครูพัฒนาสู่การเป็นครูมืออาชีพ การทำวิจัยในชั้นเรียนนั้นนอกจากจะมีประโยชน์ต่อครูในการพัฒนาการเรียนการสอนแล้ว ยังได้ขยายขอบเขตไปอย่างกว้างขวางไปสู่การพัฒนางาน คือ การได้สารสนเทศอันเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจปัญหาและทางเลือกต่างๆ มีทางเลือกมากขึ้น และมีการตัดสินใจที่ดีขึ้น การศึกษาในปัจจุบันได้ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการใน

ชั้นเรียนมาใช้อย่างสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวในการพัฒนาทางวิชาชีพของครู โดยส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอนในขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นวิถีทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพเชิงวิชาการและความก้าวหน้าในอาชีพครูอีกด้วย (ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล. 2544 : 4-5)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มจากการศึกษา John Dewey เขียนบทความเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแต่คนแรกที่ใช้คำว่า Action Research คือ Kurt Lewin และผู้ที่นำการวิจัยมาใช้ในทางการศึกษาค้นแรกคือ Stephen Corey การวิจัยเชิงปฏิบัติการได้รับความนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะที่เรียกว่า การวิจัยแบบ Research-development-diffusion (R, D and D) การวิจัยปฏิบัติการในประเทศไทย ได้เริ่มจากแผนการศึกษา ฉบับที่ 10 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 มีความพยายามที่จะพัฒนาวิชาชีพครู ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอน และพัฒนาคุณภาพเชิงวิชาการตลอดจนความก้าวหน้าในวิชาชีพครู

5.2 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้
 สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2540 : 134) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีจุดมุ่งหมายพื้นฐานเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงาน หรือแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด เฉพาะที่ และเฉพาะเรื่อง มากกว่าการสร้างผลิตภัณฑ์ หรือสร้างความรู้ การผลิตความรู้ หรือการแสวงหาผลประโยชน์ของความรู้ ซึ่งเป็นเพียงเป้าหมายรองหรือเป็นผลพวงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยหลักการแล้ว การวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งเน้นเชิงทฤษฎีมาผสมผสานหรือมาบูรณาการกับความรู้จากการปฏิบัติ เพื่อแก้ไขหรือแสวงหาคำตอบที่แจ่มชัด อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างทันที่

บุญชม ศรีสะอาด (2543 : 10) ให้ความหมาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า เป็นการวิจัยเพื่อนำผลมาใช้แก้ปัญหาอย่างรีบด่วนหรือปัจจุบันทันที

อรรณญา สุชาติโนบล (2544 : 66) กล่าวสรุปการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า เป็นการวิจัยอย่างมีระบบ โดยนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเรื่อง เฉพาะจุด โดยต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน ผลจากการวิจัยจะทำให้เกิดการพัฒนาการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

ประวิต เอรารวรรณ์ (2545 : 5) ให้ความหมาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหาหรือข้อสงสัยที่กำลังเผชิญอยู่และให้ได้แนวทางปฏิบัติหรือวิธีการแก้ไขปรับปรุงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในการปฏิบัติงาน

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545 : 10) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยเพื่อหาทางแก้ปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันที่เป็นปัญหาเฉพาะด้าน และยังเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาอีกด้านหนึ่งด้วย เพราะว่างานวิจัยในรูปแบบนี้จะสามารถนำไปใช้ในสภาพจริง ๆ ทันต่อเหตุการณ์ได้ทันที วิธีปฏิบัติการใหม่หรือเทคนิคใหม่ หรือวิจัยโครงการใหม่ ๆ หรือระบบการเรียนการสอน เช่น วิธีสอนรูปแบบใหม่ เทคนิคการสอน เป็นต้น

เคิร์ท เลวิน (Lewin. 1946 : 113) กล่าวว่า มโนทัศน์การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีเป้าหมายให้การปฏิบัติในสังคม ทั้งการวางแผนหรือการบริหารจัดการเป็นไปอย่างดีที่สุด ซึ่งเป็นการวิจัยซึ่งมีลักษณะต้องเทียบเคียงกับเงื่อนไข และผลที่เกิดขึ้นตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมที่มีความแตกต่างกันและผลวิจัยนั้นเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

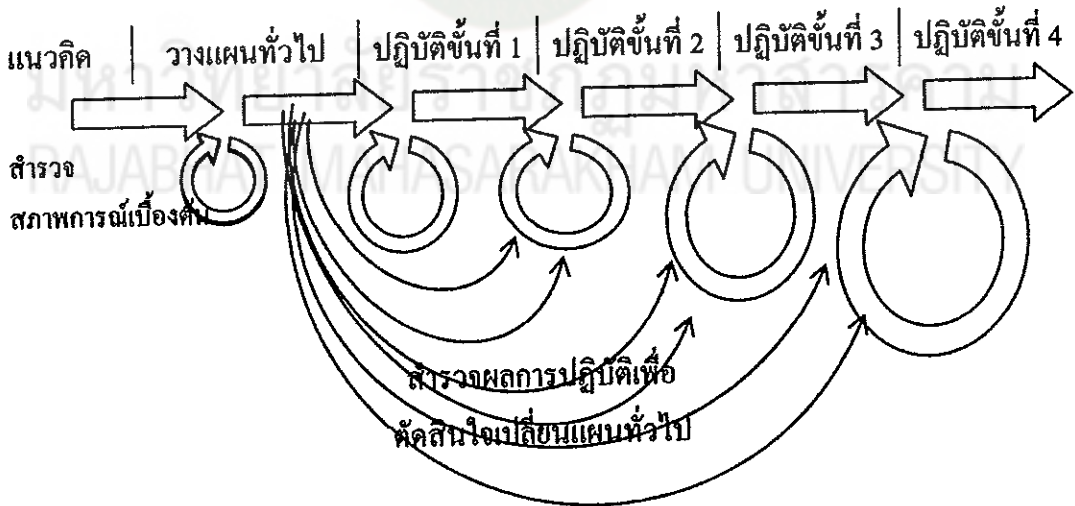
เคมมิส และ แม็กซ์แท็กการ์ท (Kemmis and McTaggart. 1988 : 108) ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า เป็นรูปแบบสะท้อนตนเองของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน จากผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม เพื่อพัฒนา ปรับปรุง วิธีปฏิบัติให้ถูกต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคม รวมทั้งเป็นการสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานและสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ เพื่อใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความรู้ ด้านอารมณ์ สังคม และจิตใจ เป็นต้น หรือทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

5.3 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยตามแนวคิดของ เคิร์ท เลวิน (Lewin. 1946 : 115) พอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะของการหมุนรอบตัวเป็นขั้น ๆ แบบเกลียวส่วนประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observation) การสะท้อนผล (Reflection) โดยวิธีการวิจัยจะเริ่มต้นด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ต้องการตัดสินใจว่า จะเริ่มปรับปรุงที่ไหน โดยคณะผู้ดำเนินการกำหนดขอบเขตของกลุ่ม

ปัญหาสำคัญร่วมกันในการทำงาน กลุ่มจะจัดแนวทางแก้ปัญหาของแนวคิดที่สนใจร่วมกันและตัดสินใจว่าจะเริ่มปฏิบัติการแก้ไขปัญหา ณ จุดใด โดยข้อมูลเบื้องต้นได้จากการสำรวจสถานการณ์ทั่ว ๆ ไปในขณะนั้น และสืบหาความจริงเกี่ยวกับสภาพการณ์นั้น ๆ ในการสำรวจและกำหนดการเบื้องต้นนี้เป็นความต้องการหรือความประสงค์ของผู้ปฏิบัติการที่มีจุดมุ่งหมายจะปฏิบัติการแก้ไขสภาพงานของตนเองในลักษณะของการปรับปรุงงาน การแจกแจงแผนการดำเนินงานผู้วิจัยลงมือปฏิบัติงานครั้งแรก คือ การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ ซึ่งไม่เพียงแต่มุ่งปรับปรุงงานเท่านั้น แต่มุ่งให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่จะสัมฤทธิ์ผลในภายหลังด้วย และก่อนที่ผู้วิจัยจะดำเนินงานในขั้นที่หนึ่ง ผู้วิจัยต้องระมัดระวังและหาวิธีติดตามผลลัพธ์ของขั้นตอนแรก คือ ดูข้อปลีกย่อยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและดูว่ายุทธศาสตร์ของการดำเนินงานในการปฏิบัติจริงเป็นอย่างไร งานขั้นแรกเริ่มขึ้นได้เมื่อมีการค้นพบข้อเท็จจริง โดยการติดตามการปฏิบัติงาน และเมื่อปฏิบัติการไปข้อมูลใหม่ ๆ ก็จะเริ่มเข้ามา เรืองราว ข้อเท็จจริง การปฏิบัติและผลการปฏิบัติสามารถอธิบายและประเมิน โดยกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน กิจกรรมทั้งสามอย่างนี้จะดำเนินงานไปพร้อม ๆ กัน คือ การวางแผนปฏิบัติการ และการประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติการของกลุ่มปฏิบัติการแต่ละคนในกลุ่มจะต้องนำมาศึกษาและตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงผลการกระทำในปัจจุบัน เพื่อวางแผนการดำเนินงานใหม่ในระยะต่อไปอย่างต่อเนื่อง ตามตารางภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3 แสดงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณาพร เทียมกลาง (2551 : 70)

(อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946 : 45)

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) มีแนวคิดสำคัญ 3 ประการ ที่ผู้วิจัยหรือกลุ่มผู้วิจัยต้องมีหรือได้กระทำ คือ

1. การอาศัยความร่วมมือกัน (Collaborative) ของผู้ปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่ม

2. การอาศัยการเคลื่อนไหวจากกลุ่ม (Group Dynamics) การปฏิบัติงานจะใช้กระบวนการกลุ่มมาเป็นเครื่องมือ

3. การสะท้อนผล ตามวงจรบันไดเวียน (Spiral of Reflective)

สอดคล้องกับ สุวิมล ว่องวานิช (2551 : 23) ได้สรุปกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติของครู การวางแผนและการนำแผนไปปฏิบัติในวงจรการวิจัยปฏิบัติการ เป็นความต้องการของครูที่จะพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหากระบวนการทำเริ่มต้นด้วยการวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) การสะท้อนกลับ (Reflect)

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอนการวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยวิธีการใหม่ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการวิจัย ลงมือปฏิบัติ ประเมินผล การสะท้อนผล และหากพบว่าการดำเนินการตามขั้นตอนนี้ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ผู้วิจัยสามารถนำขั้นตอนการวิจัยมาดำเนินการตามวงจรรอบหลาย ๆ ครั้งจนได้ผลเป็นที่พอใจ

5.4 ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้มากมาย ผู้วิจัยขอนำเสนอ ดังนี้

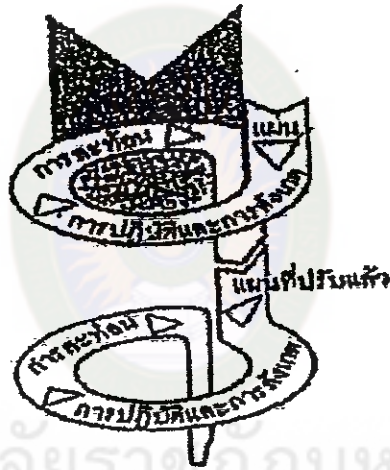
ศิริ ถีอาสนา. (2549 : 27 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946 : 75) กล่าวถึงลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1. เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกันในทุกกระบวนการของการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเชิงทฤษฎี และการปฏิบัติ ตลอดจนการวางแผนนโยบายการวิจัย

2. เน้นการปฏิบัติการ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

3. ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อการปรับแผนการปฏิบัติ

4. ในวงจรการปฏิบัติการ (Action Research Spiral) ตามแนวคิดของ เคมมิส และแม็กแท็กการ์ท (Kemmis and Mc Taggart) คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนการปฏิบัติการ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงผล เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจร (Re-Planning) ต่อไปจนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่พอใจและได้ข้อเสนอทางทฤษฎีเพื่อเผยแพร่ต่อไป ดังรูปต่อไปนี้

ภาพที่ 4 แสดงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คีรี ถีอาสนา (2549 : 27)
(อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin, 1946 : 75)

แครร์ และ เคมมิส (Carr and Kemmis, 1986 : 33) แบ่งรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้ระดับของการมีส่วนร่วมเป็นเกณฑ์ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. Technical Action Research มุ่งปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการกิจกรรม ผู้ปฏิบัติ นำข้อค้นพบหรือผลของการวิจัยของนักวิจัยภายนอกมาใช้ ภายใต้ความช่วยเหลือ แนะนำของนักวิจัยภายนอก

2. Practical Action Research นักวิจัยเป็นคนภายนอก จะทำหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติการศึกษาสาเหตุและผลของการปฏิบัติโดยสะท้อนผลการปฏิบัติ และคิดวิเคราะห์ ตลอดจนพัฒนาปรับปรุงการทำงานของตนเอง นักวิจัยอยู่ในทีมการวิจัย

3. Emancipatory หรือ Participatory Action Research มุ่งเน้นการเท่าเทียมกันของผู้ร่วมงานในทุก ๆ ประเด็นที่เกี่ยวกับการวิจัย เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำงานขององค์กร นักวิจัยที่เป็นคนภายนอกจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติให้สามารถสร้างกลุ่มสะท้อนผลการปฏิบัติและเกิดการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยและเห็นว่า Emancipatory หรือ Participatory Action Research เท่านั้นคือการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่แท้จริง เพราะผู้วิจัยจะเป็นอิสระ ไม่ยึดติดกับความรู้ กฎเกณฑ์ แบบอย่าง ความเคยชิน ประเพณี และระบบความคิด โดยเน้นความเท่าเทียมกัน นักวิจัยเป็นแค่บุคคลภายนอกที่มีบทบาทสนับสนุนให้เกิดการวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นเพียงเพื่อนร่วมงาน ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวินิจฉัยของผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนตั้งแต่ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนการปฏิบัติการ (Reflecting) โดยทุกคนมีความสำคัญ และมีบทบาทเท่าเทียมกัน มีการวิเคราะห์วิจารณ์ จากสิ่งที่สังเกตได้นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันอย่างมีเหตุผล เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานในวงจรรอบต่อไปจนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

5.5 ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 70-71) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง สมควรนำวิธีวิจัยลักษณะนี้ไปแก้ปัญหาหรือพัฒนางาน มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. มุ่งแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานในหน้าที่ในชีวิตประจำวันของผู้วิจัย ซึ่งจะพบว่าในการปฏิบัติงานมักพบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ครูจะคิดค้นหาวิธีแก้ปัญหาแล้วนำมาลองปฏิบัติ ศึกษาผลที่เกิดขึ้นว่าสามารถแก้ปัญหานั้น ได้หรือไม่ แก้มากน้อยเพียงใด ถึงระดับที่ต้องการหรือไม่ มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง กรณีที่ยังไม่บรรลุตามที่มุ่งหวังไว้จะทำอย่างไร ลองปรับปรุงในส่วนที่ไม่ค่อยได้ผล เพิ่มวิธีการ เทคนิคต่าง ๆ แล้วนำไปปฏิบัติใหม่ ตรวจสอบผล ฯลฯ ลักษณะเช่นนี้คือตัวอย่าง ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2. มีการลงมือปฏิบัติหรือกระทำ ปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งอาจจะสามารถแก้ปัญหาได้ตามที่วางแผนไว้ ซึ่งจะยุติการศึกษาเรื่องนี้หรือต้องทำการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจนพบแนวทางที่ดีตามที่มุ่งหวังไว้ก็ได้

3. ผู้วิจัยอาจทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาของตนเองด้วยตนเองคนเดียว หรือทำการวิจัยร่วมกัน (Participatory) หลายคนก็ได้ เช่น ร่วมกับครูคนอื่น ๆ นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น

4. เน้นการวิจัยเฉพาะที่ ไม่ได้มุ่งนำผลการวิจัยมาใช้ในการสรุปอ้างอิง หรือสรุปครอบคลุม กล่าวคือ ผู้วิจัยลงมือดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาการปฏิบัติงานของคน ไม่ได้มุ่งนำไปใช้ในที่อื่น ๆ

5. ในการดำเนินการวิจัย ครูผู้วิจัยอาจมีการเปลี่ยนแปลงในจุดมุ่งหมายและวิธีการวิจัยเพื่อให้เกิดความเหมาะสมบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจก็ได้

สุวิมล ว่องวาณิช (2551 : 24-25) กล่าวถึงประโยชน์การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาวิชาชีพครู เนื่องจากให้ข้อค้นพบที่ได้จากกระบวนการสืบค้นที่เป็นระบบและเชื่อถือได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนารับรู้และเกิดการพัฒนารจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาผู้ที่มีส่วนรวม นำไปสู่การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้และช่วยหลักการสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียนที่เน้นการสะท้อนผลทำให้การวิจัยแบบนี้ส่งเสริมบรรยากาศของการทำงานแบบประชาธิปไตยที่ทุกฝ่ายเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และยอมรับในข้อค้นพบร่วมกัน

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายภายใต้กรอบการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวางแผน (Planning) ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ (Action) ขั้นตอนการสังเกต (Observation) ขั้นตอนการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection)

6. บริบทของโรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ

6.1 ประวัติโรงเรียนโดยย่อ

โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ ตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2483 อยู่ห่างจากอำเภอโพนทองประมาณ 19 กิโลเมตร เมื่อแรกตั้งเปิดสอนชั้นเตรียมประถม ก, ข ป. 2, 3 และ 4 ตามลำดับ โดยอาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2510 ชาวบ้านได้ก่อสร้างอาคารเรียนเอกเทศขึ้น 1 หลัง 2 ห้องเรียน ในพื้นที่ 15 ไร่ อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดบ้านสะอาดเจริญ และปี พ.ศ. 2522 ชาวบ้านได้ร่วมกันสละทุนทรัพย์ จำนวน 15,000 บาท ขอย้ายจากที่เดิมมา สร้างใหม่ในที่สาธารณะ ประโยชน์โลกโปร่งใผ่ ในพื้นที่ 25 ไร่ ในปัจจุบัน และเมื่อปี พ.ศ. 2541 โรงเรียนได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียน 2 หลัง โดยหลังที่ 1 แบบ สปช.102/26 จำนวน 3 ห้องเรียน

ค่าก่อสร้าง 816,000 บาท และหลังที่ 2 แบบ สปข.105/29 จำนวน 4 ห้องเรียน ค่าก่อสร้าง 1,814,000 บาท ปี พ.ศ. 2545 คณะครู ชาวบ้าน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรึกษาลวดหนามเพื่อสร้างรั้วโรงเรียน ราคาประมาณ 5,000 บาท และปี พ.ศ. 2546 คณะครู ชาวบ้าน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรึกษาดำเนินการสร้างสนามตะกร้อ 1 สนาม ราคา 10,000 บาท

6.2 สถานที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่หมู่ 12 ตำบลนาอุดม อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งกีดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการสอน ระดับอนุบาลปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเขตบริการ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสะอาดเจริญ หมู่ 12 บ้านใหม่สามัคคี หมู่ 16 ตำบลนาอุดม อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด 45110

6.3 วิสัยทัศน์ (Vision)

ภายในปีการศึกษา 2553 โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ จะต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นักเรียนทุกคนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของชาติ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6.4 ภารกิจ (Mission)

ภารกิจหลัก คือ การจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนกรวยเรียนทุกคน ให้ได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต ผู้เรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาชาติ ดังต่อไปนี้

1. จัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้กับผู้เรียนกลุ่มอายุ 4 – 6 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนระดับปฐมวัย ให้ได้ครบ ร้อยละ 100
2. จัดการศึกษาระดับช่วงชั้นที่ 1 – 2 (ระดับประถมศึกษา) ให้กับผู้เรียนที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 7 ครบ ร้อยละ 100
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เต็มศักยภาพโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และห่างไกลยาเสพติด
5. ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
6. จัดระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาทุกปี

7. เปิดโอกาสให้ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

8. พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

9. ส่งเสริมพัฒนาครูผู้สอนให้มีวิทยฐานะสูงขึ้น

6.5 ข้อมูลด้านการบริหาร

ปัจจุบันตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญว่างลง เนื่องจากผู้บริหารคนเดิมได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งสถานศึกษาอื่น ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้ง นายสุวิทย์ ปรามนอก ครูเชี่ยวชาญ โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ รักษาราชการแทนผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ ตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม 2552 จนถึงปัจจุบัน

6.6 ข้อมูลนักเรียน

ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีจำนวนนักเรียน (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2552) ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลจำนวนนักเรียน โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2552)

ระดับ	จำนวนนักเรียน		
	ชาย	หญิง	รวม
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	5	4	9
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	3	1	4
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	8	3	11
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	8	9	17
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	7	4	11
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	7	6	13
รวมทั้งสิ้น	38	27	65

6.7 ข้อมูลครูและบุคลากรทางการศึกษา

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลจำนวนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
(ข้อมูล 10 มิถุนายน 2552)

ประเภทบุคลากร	เพศ		ระดับการศึกษาสูงสุด		
	ชาย	หญิง	ต่ำกว่า ป.ตรี	ป.ตรี	ป.โท
ผู้อำนวยการ	-	-	-	-	-
ครู	3	2	-	3	2
นักการภารโรง	1	-	-	1	-
รวม	4	2	-	4	2

6.7 สภาพชุมชนโดยรวม

6.7.1 สภาพชุมชนรอบโรงเรียน มีลักษณะ เป็นชุมชนในชนบท รอบบริเวณโรงเรียนเป็นที่ราบ และใกล้แหล่งน้ำ มีประชากรประมาณ 657 คน จำนวน 355 ครัวเรือน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ อ่างเก็บน้ำบึงใหม่ วัดชัยศรีสว่างวราม เป็นต้น อาชีพหลักของชุมชน คือ การเกษตร (ทำนา) เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นพื้นที่ราบ ส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ งานประเพณีบุญแห่แหวด งานบวช งานบุญบั้งไฟ

6.7.2 ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.4) ประกอบอาชีพทำนา คิดเป็นร้อยละ 100 นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 100 ฐานะทางเศรษฐกิจรายได้โดยเฉลี่ยต่อปี 17,600 บาท (รายงานการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ. 2551 : 3)

6.7.3 โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน โดยโรงเรียนจัดรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบุคลากร ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาและได้เน้นให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บุคลากรทุกคนมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี ตลอดจนใกล้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่สำคัญ คือ วัดชัยศรีสว่างวราม ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่มียุกว่า 100 ปี มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มีคุณค่าในการศึกษา

ค้นคว้าเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีคนเฒ่าคนแก่ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น ครูเพลง ครูหมอลำ หมอสูตรขวัญ ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลทั่วไปในหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง

6.8 ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสอง

โรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ อำเภอ โพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด มีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาภายใต้ปรัชญาการศึกษาว่า การศึกษาคือทางซึ่งนำชีวิตสู่ความสำเร็จ โดยกำหนดนโยบายที่จะจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 12 ปี ให้ได้รับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพภายใต้ความร่วมมือของชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งโรงเรียนมีภารกิจรับผิดชอบการจัดการศึกษา 2 ระดับ คือ ระดับปฐมวัย จำนวน 2 ห้องเรียน ระดับประถมศึกษา จำนวน 6 ห้องเรียน ปีการศึกษา 2552 มีจำนวนนักเรียน 85 คน ในการจัดการศึกษายึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยบุคลากรของโรงเรียนทำหน้าที่หลักและเปิด โอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาในรูปแบบขององค์กรคณะบุคคล คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการที่ปรึกษา วิทยากรท้องถิ่น โดยมีภาระความรับผิดชอบเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยลำดับ จนทำให้โรงเรียนปรับปรุงภูมิทัศน์ มีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น ได้รับการยกย่องงานด้านวิชาการที่โดดเด่น นักเรียน มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง แต่ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนยังอยู่ในระดับที่ต้องได้รับการพัฒนา ดังจะเห็นจากรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) รอบสอง ระหว่างวันที่ 8 – 10 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2552 ผู้ประเมินได้วิเคราะห์พร้อมเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสถานศึกษามาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (รายงานการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสอง. 2552 : 44) ซึ่งควรพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในลำดับต่อไป

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

สมพร ประเสริฐนอก (2550 : 111) ได้ศึกษาการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านหนองกุงใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่า การนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างด้วยกลยุทธ์ที่หลากหลาย คือ การวางแผนดำเนินการ การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและการนิเทศติดตามผล ครอบคลุมกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้คือ ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความประหยัด และความรับผิดชอบ โดยความร่วมมือร่วมใจปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมไปถึงการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและการติดตามดูแลจากครู พ่อ – แม่ ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน อย่างใกล้ชิดส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี (2550 : 114-115) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ก่อนการพัฒนาให้นักเรียนขาดคุณธรรมจริยธรรมหลายด้าน ปัญหาหลักคือ ขาดคุณธรรมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความประหยัด ด้านความกตัญญู และด้านความรับผิดชอบ ผลการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การนิเทศ นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความมีคุณธรรมจริยธรรมสูงขึ้นอยู่ในระดับพึงพอใจ

จวน พงษ์จุมพล (2550 : 99) ได้ศึกษาสภาพการส่งเสริมการปฏิบัติงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมพึงประสงค์ต่อนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า ผู้บริหารและครูเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อนักเรียนในสถานศึกษา เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ครูควรสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ รองลงมาคือ ควรให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกับชุมชนเป็นประจำ และควรมหาสื่อที่ทันสมัยและเหมาะสมกับนักเรียนมาใช้สอนคุณธรรมจริยธรรม

กณภาพร เทียมกลาง (2551 :163-173) ได้ศึกษาการดำเนินการสร้างคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3-4 ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ โรงเรียนปอพานวิทยาคมรัชมังคลาภิเษก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 2

ผู้วิจัยได้รวบรวมปัญหาจัดเป็นหมวดหมู่ได้ 5 ด้าน คือ ด้านการประหยัดและอดออม ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านการมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความรับผิดชอบ มีการวิเคราะห์ตัวชี้วัดตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาให้ความรู้ ความเข้าใจ ก่อนการพัฒนา กำหนด โครงการ/กิจกรรมรองรับการพัฒนาแต่ละด้าน กำหนดครูรับผิดชอบ ดำเนินกิจกรรมแต่ละ โครงการ มีการประเมินผลระหว่างการดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการ ปรากฏว่า นักเรียนมีการพัฒนาสูงขึ้นทุกด้านและมีผลการประเมิน โดยภาพรวม อยู่ใน ระดับดี สอดคล้องกับนักการศึกษาหลายท่านที่กล่าวมา โดยอาจมีบางด้านที่มีผลการประเมิน ในระดับปานกลาง แต่มีสาเหตุที่เป็นปัจจัยที่แก้ไขได้ยาก ครูต้องเข้าใจนักเรียนมากขึ้นอันจะ ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

รัชณี ยมศรีเดณ (2551 : 111) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนก้นทรวงวิชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยใช้กลยุทธ์ พบพระพบธรรม และจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยใช้กิจกรรม 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมอบรมนักเรียนหน้าเสาธง กิจกรรมอบรมนักเรียนทุกวันศุกร์สุดสัปดาห์ เป็นการจัดฝึกประสบการณ์ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจากสถานที่จริง มีวิทยากรที่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมก็เป็นการดำเนินงานตามปกติที่โรงเรียนจะต้องดำเนินงาน โดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเห็นการปฏิบัติตนของผู้บริหาร ครูผู้สอน พระวิทยากรที่ให้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์จริง จนทำให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตาม ได้เพราะมีแบบอย่างที่ดี

ประดิษฐ์ วิชัยโย (2551 : 117) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนคำบงวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 พบว่า ปัญหาคุณธรรมของนักเรียนเรียงลำดับความรุนแรงของปัญหา ได้แก่ การปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ค่านิยมการแต่งกาย ความรับผิดชอบ การใช้สิ่งของและทรัพย์สินอย่างคุ้มค่า ความซื่อตรงต่อหน้าที่ โดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาอย่างหลากหลาย เช่น การวิเคราะห์สภาพปัญหา การวิเคราะห์ทางเลือกในการพัฒนา โดยอาศัยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ฉลาด หาญภูถ (2551 : 95) ได้ศึกษาการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนนาขามวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า นักเรียนมีสุขนิสัย ที่ดีในการรักษาความสะอาดทั้ง ความสะอาดร่างกาย ความสะอาดห้องเรียน ความสะอาดของบริเวณโรงเรียน และอาคาร

สถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียน สามารถปฏิบัติตนรวมทั้งแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ถูกต้องตามกฎระเบียบ สะสมหรือใช้จ่ายสิ่งของทั้งที่เป็นสมบัติส่วนตัวหรือส่วนรวมอย่างรู้ประโยชน์และคุ้มค่า จนได้รับคำยกย่องจากครู ผู้ปกครองและชุมชน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551 : 243-244) จากการศึกษาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ในภาพรวมสรุปได้ว่า ในระดับประถมศึกษา คุณธรรมและจริยธรรมที่ปรากฏในโรงเรียนได้แก่ เรื่อง การประหยัดและอดออม ความมีระเบียบวินัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่รู้ใฝ่เรียน การเสียสละและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรักษาประเพณี นิยมไทย ความเป็นไทย และมีมารยาทแบบไทย ความเป็นไทย รักความสะอาด มีสุขนิสัยที่ดี การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ความอดทนอดกลั้น กล้าแสดงออก ความขยันหมั่นเพียร การมีสัมมาคารวะ เป็นต้น ในระดับมัธยมศึกษา คุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในโรงเรียน ได้แก่ เรื่อง ความมีระเบียบวินัย รองลงไปคือความรับผิดชอบ การมีสัมมาคารวะ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนา เสียสละ มีมารยาทดี กตัญญูกตเวที ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดและอดออม การปฏิบัติตนตามมารยาทไทย เป็นต้น หากนำคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในระดับมัธยมศึกษาไปเปรียบเทียบกับโรงเรียนประถมศึกษา จะพบว่า เป็นคุณธรรม จริยธรรมในลักษณะเดียวกัน ทำให้ประเมินได้ว่าการกำหนดคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ของโรงเรียนไม่ได้ยึดหลักการพัฒนาตามวัยหรือพัฒนาการทางสมองของนักเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศสรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจหลายฝ่าย อาทิ ครอบครัวโดยพ่อแม่ หรือญาติพี่น้องเอาใจใส่ อบรมสั่งสอน โรงเรียนโดยผู้บริหารหรือครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่หลากหลายสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วัคโดยพระภิกษุสงฆ์เทศนาสั่งสอน ชักเภาจิตใจให้อ่อนโยน เพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดีของสังคม

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

โรสโค และคณะ (Rosecoe and others. 1963 : 333-334) ได้ศึกษาค่านิยมของนักศึกษาจากวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา จำนวน 12 แห่ง ตามควัแปรเพศและถิ่นที่อยู่ ผลการวิจัย พบว่า โดยทั่วไปแล้วเพศชายมีค่านิยมมากกว่าเพศหญิง โดยนักศึกษาชายมีเสรีนิยมมากกว่าในด้านจริยธรรม เช่น การโกง ความสัมพันธ์ทางเพศ

การค้ำชูรา ความเชื่อในพระเจ้า ความรับผิดชอบ และความเสมอภาค นอกจากนั้นนักศึกษาชายยังมีเสรีนิยมมากกว่าในด้านลัทธิคอมมิวนิสต์ สหภาพแรงงาน การศึกษา และเสรีภาพทางวิชาการ ส่วนนักศึกษาหญิงมีเสรีนิยมมากกว่าในด้านสงคราม นโยบายต่างประเทศ อาชญากรรม ความประพฤติ วิทยาศาสตร์และหลักสูตรการเรียน เมื่อพิจารณาตัวแปรด้านถิ่นฐานที่อยู่ พบว่า กลุ่มนักศึกษามีค่านิยมเชิงอนุรักษ์นิยมมากที่สุดเป็นนักศึกษาจากวิทยาลัยวัดัน และมหาวิทยาลัยมิสซิสซิปปี ส่วนนักศึกษาจากวิทยาลัยริดมีค่านิยมเชิงเสรีนิยมมากที่สุด

วอทโต (Votto, 1984 : 375-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบค่านิยมกับลักษณะของสมาชิกคณะกรรมการ โรงเรียนและผู้บริหาร โรงเรียนที่เลือกเป็นแล้วในรัฐนิวเจอร์ซีย์ โดยศึกษาจากเขตโรงเรียน 75 เขต จำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร 66 คน สมาชิกคณะกรรมการโรงเรียน 71 คน มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนระหว่างคณะกรรมการโรงเรียนกับผู้บริหารโรงเรียนในค่านิยม 6 ประการ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุนทรียะ ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านศาสนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่านิยมทางด้านสังคมและการเมืองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ผู้บริหารมีค่านิยมด้านการเมืองอยู่ในระดับสูงส่วนสมาชิกคณะกรรมการโรงเรียนมีค่านิยมทางด้านทฤษฎีอยู่ในระดับสูง 3) ค่านิยมทางด้านศาสนา ทั้งผู้บริหารและสมาชิกคณะกรรมการโรงเรียนอยู่ในระดับต่ำ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร อายุ การศึกษา ประสบการณ์ ขนาดของโรงเรียน และค่านิยมด้านการเมืองและสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 5) ค่านิยมด้านทฤษฎีและเศรษฐกิจ ตลอดจนการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เบตเทล และเบรนนอร์ (Beutell and Brenner, 1986 :29-41) ได้ศึกษาค่านิยมที่แตกต่างกันระหว่างเพศ โดยทำการสำรวจนักศึกษาด้านธุรกิจ จำนวน 202 คน พบว่า ผู้หญิงมีค่านิยมในการทำงานสูงกว่าผู้ชาย 12 ด้าน ด้านที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ คือ ผู้ชายให้ความสำคัญต่อความก้าวหน้า การแข่งขัน ส่วนผู้หญิงเน้นด้านสิ่งแวดล้อมในที่ทำงานที่สะดวกสบายและรื่นรมย์ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยรายงานถึงค่านิยมที่ไม่เป็นไปตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น ผู้ชายและผู้หญิงให้ความสำคัญด้านความมั่นคงในงานและเวลาว่างนอกเวลาทำงาน ทั้งนี้ ผู้ชายและผู้หญิงให้ความสำคัญด้านความรู้สึกแห่งความสำเร็จ และรายได้สูงเป็นอันดับแรกและอันดับที่สองเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ทั้งสองเพศยังมีค่านิยมตามลักษณะเพศ (Traditionally masculine & Traditionally feminine work values) อยู่แม้ประกอบอาชีพเดียวกัน

เบรนนอร์ (Branner. 1988 : 639-642) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการศึกษากับค่านิยมในการทำงานของผู้จัดการ พบว่า ทั้งชายและหญิงที่มีการศึกษาสูงจะมีความต้องการความเป็นอิสระและโอกาสในการแสดงกิจกรรมด้านการบริหารมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้จัดการที่มีการศึกษาสูงจะให้ความสำคัญต่อค่านิยมทุกด้านที่รวมถึงด้านบึงจัยภายนอกด้วย

โบลดิซาร์ และเพอร์รี่ (Boldizar and Perry. 1989 : 571-578) ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมของผลที่ได้รับกับความก้าวร้าว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าเด็กที่มีการก้าวร้าวและไม่มีการก้าวร้าว ระหว่างเด็กเพศชายและเพศหญิงจะมีความแตกต่างของค่านิยมที่เกี่ยวกับผลที่เป็นไปได้ทั้ง 6 ประการ ของความก้าวร้าวหรือไม่ ซึ่งผลที่เป็นไปได้ คือ รางวัลที่เป็นสิ่งของ (Trangible rewards) การควบคุมผู้ถูกกระทำ (Control of the victim) การได้ตอบที่เท่าเทียมกัน (Peer rejection) และการประเมินตนเองทางลบ (Negative self-evaluation) ทำการศึกษากับนักเรียนเกรด 3 ถึงเกรด 6 จำนวน 165 คน เป็นชาย 83 คน และหญิง 82 คน โดยใช้แบบสอบถามค่านิยมของผลที่ได้รับ (Outcome Values Questionnaire) ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 40 ข้อ โดย 36 ข้อแรก เป็นข้อคำถามที่ต้องการให้เด็กคิดตัดสินใจเลือกภายใต้สถานการณ์เงื่อนไขของการก้าวร้าวต่อการทำลายที่กำหนดมาให้ ซึ่งแบ่งเป็นด้านๆ ละ 6 ข้อ ตามลักษณะของผลของการกระทำที่ต้องการจะศึกษา ส่วน 4 ข้อสุดท้าย เป็นข้อคำถามให้นักเรียนเติมเกี่ยวกับความนึกคิดที่ได้ผ่านการไตร่ตรองเกี่ยวกับการกระทำของสังคมและมีความสัมพันธ์กับค่านิยมของผลลัพธ์ของพฤติกรรมทางสังคม

ลานีเยร์ (Lanier 1993 : 1680-A) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนชั้นที่ 11 และ 12 ในโรงเรียนชนบท โดยมีแนวคิดที่ว่า เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิด และปฏิบัติตามค่อยๆ กันมา ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึกการให้คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ สำหรับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนในโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ฟรีเสิน ฟอร์ด (Friesin-Ford. 1997 : 642) ได้ทำการศึกษาเพื่อกำหนดเจตคติและความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับวินัยนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในรัฐซัสเซกเซวีน ประเทศแคนาดา ประเด็นปัญหาที่ศึกษา ได้แก่ การรับรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของวินัยในโรงเรียน วิธีการและเวลาที่ผู้ปกครองควรเข้าเกี่ยวข้องและควรได้รับการแจ้งเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติทางวินัยที่นำไปใช้กับลูกๆ ของตนในโรงเรียน ความ

รุนแรงของพฤติกรรมที่ผิดๆ และการปฏิบัติทางวินัย ความเหมาะสมของการปฏิบัติทางวินัย สำหรับกรณีจำเพาะเรื่องพฤติกรรม และความเหมาะสมของการลงโทษเขียนดี หรือกักขัง อันเป็นการปฏิบัติ “สถานสุกท้าย” ข้อมูลจากคำตอบแบบสอบถามของผู้ปกครองจำนวน 143 ฉบับ นำมาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า ผู้ปกครองต้องการเข้ามาเกี่ยวข้องกับปฏิบัติทางวินัยที่นำไปใช้กับเด็กของตนในโรงเรียน ชอบที่จะได้รับแจ้งทางโทรศัพท์ในสัญญาณแรก ที่สุดเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กของตนซึ่งแทรกแซงความสามารถทางการเรียนของเด็กของตน แบ่งรับแบ่งปฏิเสธเกี่ยวกับการลงโทษทางร่างกายอันเป็นการปฏิบัติทางวินัย “สถานสุกท้าย” และแบ่งความเห็นออกเป็น 2 ฝ่ายเท่าๆ กันว่าการปฏิบัติ “สถานสุกท้าย” เช่นนี้ควรจะถูกห้าม จากโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนี้หรือไม่ การทำร้ายร่างกายด้วยอาวุธ การคุมกาว และการกระทำอย่างป่าเถื่อนเหล่านี้ ผู้ปกครองประมาณค่าว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิดร้ายแรงที่สุดเท่าที่จะเห็นได้ในโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนการกีดกันคนอื่นออกจากการทำกิจกรรมในสนามเด็กเล่น ความหยาบคาย และการแกล้งชนคนอื่นเหล่านี้ ผู้ปกครองประมาณค่าว่ารุนแรงน้อยที่สุด สำหรับพฤติกรรมที่ผิดเกี่ยวกับการต่อต้านสังคม พฤติกรรมทางเพศ และพฤติกรรมละเมิดสิทธิผู้อื่นซึ่งโรงเรียนใช้วิธีการประชุมครูและนักเรียนนั้น ผู้ปกครองประมาณค่าว่าเป็นการปฏิบัติทางวินัยที่เหมาะสมที่สุด ส่วนหนังสือโรงเรียน โทรศัพท์ถึงผู้ปกครองนั้น เป็นที่รับรู้ว่าเป็นการปฏิบัติทางวินัยที่ยอมรับได้มากที่สุด ในพฤติกรรมที่ผิดๆ ซึ่งแยกประเภทออกได้เป็น ประเภททำทาส ประเภทผิดกฎหมาย และประเภทเป็นอันตรายต่อร่างกาย อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองประมาณค่าการตัดสิทธิ์ให้อยู่ในอันดับที่ 3 ของความเหมาะสมในประเภท พฤติกรรมผิดทั้ง 6 ประเภท โดยมีการลงโทษทางร่างกาย (เขียนดีและกักขัง) มีความเหมาะสมน้อยที่สุดใน 6 ประเภท

บุล (Bull. 1998 : 669-A) ได้ศึกษาความเข้าใจของนักบริหาร โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เกี่ยวกับการสร้างมาตรการรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน พบว่าโรงเรียนควรจัดระบบบริหารเพื่อให้บุคลากรของโรงเรียนได้ดูแลปัญหาด้านวินัยของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ ช่วยให้นักเรียนได้ทราบความตั้งใจที่แท้จริง และมาตรการรักษาความปลอดภัยในโรงเรียนสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนสร้างวินัยให้เกิดขึ้นกับตนเอง และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

เบสต์ (Best. 2000 : 152-A) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเมื่อมีการแนะนำให้นักเรียนรู้จักกับผู้ใหญ่คนหนึ่งแล้วให้ผู้ใหญ่คนนั้นนั่งอยู่

ในห้องเรียนในระหว่างการสอนเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 30 นาที ในฐานะผู้สังเกตและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลสมมุติฐานการศึกษาครั้งนี้ คือ การปรากฏตัวของผู้ใหญ่นักเรียนในห้องเรียน

ในระหว่างการสอนจะลดจำนวนการมีปฏิสัมพันธ์ทางวินัยระหว่างครูกับนักเรียนลง วิธีการศึกษาใช้รูปแบบเชิงกลุ่มทดลองที่ใช้เวลา กลุ่มตัวอย่างเท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม ในการออกแบบครั้งนี้ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมี 5 กลุ่ม เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในรัฐจอร์เจีย การสังเกตวินัยนักเรียนครั้งนี้รวมทั้งสิ้นกระทำ 600 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญอย่างยิ่ง ระหว่างจำนวนเฉลี่ยของปฏิสัมพันธ์ทางวินัยระหว่างครูกับนักเรียนเมื่อมีกับ ไม่มีผู้ใหญ่นักเรียนมาปรากฏตัวในห้องเรียนในระหว่างการสอน ปฏิสัมพันธ์ทางวินัยระหว่างครูกับนักเรียนที่มีจำนวนน้อยครั้งที่สุดเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่มีการปรากฏตัวของผู้ใหญ่หลายๆ เงื่อนไขสมมุติฐานที่เป็น โฆษะซึ่งกล่าวว่าการปรากฏตัวของผู้ใหญ่ในห้องเรียนระหว่างการสอนจะไม่มีผลต่อจำนวนการมีปฏิสัมพันธ์ทางวินัยนั้นถูกปฏิเสธ สมมุติฐานที่กล่าวว่าการปรากฏตัวของผู้ใหญ่ในห้องเรียนระหว่างการสอนจะมีผลต่อจำนวนการมีปฏิสัมพันธ์ทางวินัยนั้นเป็นที่ยอมรับได้

เอ็นไซโซ (Enciso. 2001 : 961) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับวินัยนักเรียนอันเป็นการศึกษาทัศนคติของนักเรียน ครูและผู้บริหารโรงเรียน โดยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายแห่งหนึ่ง ซึ่งมีนักเรียนประมาณ 1,700 คน และครู 69 คน พฤติกรรมทางวินัยของนักเรียนที่ศึกษาได้แก่ การกระทำที่ไม่เหมาะสมและคำพูดที่นักเรียนคนหนึ่งแสดงออก ทำให้สภาพแวดล้อมการเรียนเสียหายสำหรับประชากรนักเรียนโดยทั่วไป แนวความคิดที่ผิดเกี่ยวกับวิธีการที่ครูกล่าวถึงปัญหาวินัยของนักเรียนควรจะได้รู้จักก่อน จึงจะสามารถป้องกันหรือในการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ผู้บริหารมองว่าครูเป็นเหตุผลแรกสำหรับนโยบายวินัยที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิผลของการจัดการชั้นเรียนของครู ส่วนนักเรียนเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นส่วนสำคัญที่สุดของกระบวนการวิจัย

แอนโทนี (Anthony. 2002 : 154-A) ได้ทำการศึกษาผลของโปรแกรมลักษณะบุคคลศึกษาที่มีต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนขนาดเล็กในชนบทโรงเรียนหนึ่ง เพื่อวิเคราะห์การประมาณค่าความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับลักษณะบุคคลที่ระบุไว้ตามที่เสนอในโปรแกรมนี้และเพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระหว่างการดำเนินโปรแกรมนี้ วิธีการศึกษาใช้การออกแบบพหุวิธี คือ ใช้เครื่องมือที่แตกต่างกันทางภาษาเพื่อสำรวจความเข้าใจและการประมาณค่าเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่ได้ระบุไว้ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากงานการละเมิดวินัยโรงเรียน ได้นำมาใช้วัดการเปลี่ยนแปลง

ทางพฤติกรรม ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในกลุ่มทดลองเกี่ยวกับความเข้าใจและการประมาณค่าของนักเรียนในด้านลักษณะของบุคคลตามที่ระบุไว้ ไม่มีการวัดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในด้านการละเมิดวินัยหรือข้อมูลทางพฤติกรรม

โบนาวิตซ์ (Bonawiz, 2002 : 1433-A) ได้ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาที่เรียนจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาทุกคน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษา พบว่า นักศึกษาที่เรียนรายวิชาจริยศาสตร์มีระดับการพัฒนาจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่มีระดับผลการเรียนเท่ากัน แต่ไม่ได้เรียนวิชานี้ แสดงว่า จริยธรรมย่อมเกิดจากการปลูกฝังอย่างสม่ำเสมอ จึงจะทำให้ผู้เรียนแสดงออกตามลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศสรุปได้ว่า การปลูกฝังและส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความจำเป็นต้องได้รับการปลูกฝังหรือส่งเสริมตั้งแต่อยู่ในวัยเยาว์และต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ โดยอาศัยความร่วมมือหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน หรือชุมชน ซึ่งมีกลยุทธ์หรือกิจกรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาที่แตกต่างกัน และหลักธรรมที่นำมาพัฒนานั้นต้องเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม และไม่ขัดต่อหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ตั้งอยู่บนความสงบสุขของสังคมโดยรวม เมื่อผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้วจะส่งผลให้คุณภาพของผู้เรียนหรือคุณภาพการศึกษาโดยทั่วไปดีขึ้นตามลำดับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY